

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 28
Nummer 3**

**September
2015**

Diaconie en Caritas overdacht. *Praktijkverhalen*

Diaconie, caritas en Sociale Leer
“Nomadisme heeft een sterk religieuze lading”
Dr. Poelsprijs 2015 voor Wijkpastoraat Heerlen
Steungezin.nl winnaar Ab Harrewijn Prijs 2015

Inhoud

Ter inleiding	1
De verankering van diaconie in parochies	2
Sociale leer van de kerk en diaconie	6
Encycliek <i>Laudato Si</i>	10
Heilig Jaar van Barmhartigheid	12
Stappen op weg naar een diaconale parochie	14
Caritas op Walcheren	16
“Nomadisme heeft een sterk religieuze lading”	18
Kerk en Roma in Nieuwegein; een oefening in presentie	24
Eigen armen eerst	26
Wat hebben wij met elkaar?	28
Dr. Poelsprijs voor Wijkpastoraat Heerlen	30
“Vind je geluk in dat van een ander, delen is het nieuwe hebben”	32
Een nieuw landelijk Knooppunt Kerken en Armoede	36
Armoede in Nederland	39
<i>Hoe ongelijk is Nederland?</i> , boekbespreking	42
<i>Kapitaal in de 21e eeuw</i> , boekbespreking	44
Agenda en weetjes	46
Cordaid Armoede in Nederland; oproep donateurs en abonnees	48
Colofon	
Meditatief: <i>Bidden vanuit de zaligspreekingen</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

De zomerperiode is voorbij als u de inleiding op het derde nummer van *Diakonie & Parochie* 2015 leest. Voor veel mensen is het een tijd van er even uit zijn, ontspanning zoeken, bijtanken voor het nieuwe jaar. Voor veel andere mensen gaat het gewone leven verder met spanning, stress, zorgen, onzekerheid. De economische crisis schijnt iets afgenomen te zijn in het afgenomen kwartaal. We boeken zelfs economische groei. Maar de neergang gaat nog gewoon door. Grote bedrijven gaan failliet en mensen verliezen hun baan. Europa worstelt nog altijd met de schulden. De overheid blijft bezuinigen. Mensen die werkloos zijn, een uitkering hebben, zorg nodig hebben, merken de achteruitgang dagelijks.

Juist de Nederlandse huishoudens lijden onder de gevolgen van langdurige economische neergang en de sterke bezuinigingen door de overheid. Het *Armoedesignalement* 2014 meldt dat meer dan tien procent van de huishoudens in armoede leeft. De *Monitor betalingsachterstanden* 2014 komt met het nieuws dat eenderde van die huishoudens een of meer vormen van betalingsachterstanden heeft buiten de hypotheek om. Armoede en schulden nemen juist bij de huishoudens toe. Europa krijgt steeds meer vluchtelingen te verwerken, ook in Nederland lopen de opvangmogelijkheden vol. Daar liggen dus uitdagingen voor diaconie en caritas.

De diaconale wereld van de kerken blijkt een belangrijke manier om de missie van kerk in de samenleving vorm te geven. In dit nummer twee verhalen, waarin de achtergronden van diaconie en caritas in de parochie uitgediept worden in samenhang met het katholiek sociaal denken. Deze reflecties krijgen praktische invulling door de verhalen uit Assen en Walcheren. We maken kennis met de activiteiten van pater van der Zandt als landelijk coördinator van het pastoraat voor woonwagengebwoners, Roma en Sinti en een presentieverhaal uit de parochie in Nieuwegein. De Sociale Studiedag in het Bisdom Roermond en de uitreiking van de Dr. Poelsprijs 2015 geven antwoorden op de vraag of we nog wat met elkaar hebben. De winnaar van de Ab Harrewijn Prijs 2015 komt uitgebreid aan het woord over de unieke invulling van opkomen voor mensen in nood. Armoede in Nederland is te vinden in elke stad of dorp en dus ook in dit nummer. De twee boekbesprekingen gaan over de toenomen ongelijkheid tussen rijk en arm.

Uit de reacties blijken waarderingen voor *Diakonie & Parochie*. We kunnen nieuwe lezers goed gebruiken, dus werft u mee aan nieuwe abonnees? Voor dit jaar hebben we de prijs voor de jaargang moeten verhogen naar € 22,50 vanwege gestegen (porto)kosten. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Het LKDB is verhuisd! Per 1 april 2015 is het adres:

Emmaplein 15
5211 VZ 's-Hertogenbosch
e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

De verankering van diaconie in parochies

Fred van Iersel is bijzonder hoogleraar en docent moraaltheologie en spirituele theologie

Frère Roger Schuetz (1915-2005), de eerste prior van Taizé, schrijft in de preambule van de regel voor de gemeenschap van Taizé: “Bemind degenen die ontfermd zijn, die leven in midden van onrecht en dorsten naar gerechtigheid. Jezus had speciale zorg voor hen.” En hij vervolgt: “wees niet bang om je door hen in de war te laten brengen”.

Waarom zouden we hier bang voor zijn? De lijdenden breken onze routines open. Roger Schuetz heeft in de voorlopers van zijn gemeenschap ook onderduikers gehad tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ook heeft hij broeders wereldwijd uitgezonden ver buiten de comfortzone van het leunstoel christendom. Hij wist hoe ontregeld echte solidariteit kan zijn.

Christelijk mensbeeld

Schuetz wist: de mens in nood is als een appel. De mens die voor ons staat is een mens die geschapen is naar Gods beeld en gelijkenis. Een mens aan wie God juist zo waardigheid heeft geschonken. Een mens, die de lijdende Christus in zich draagt - het beeld van de in ons mens zijn binnen getreden God, die ons vraagt: geef je mij te drinken? God is niet ondanks het lijden, en juist in het lijden met ons. Hij zet ons recht op en spreekt ons zo niet enkel op onze verantwoordelijkheid aan, maar openbaart Zichzelf aan ons. Juist in deze mens: als oorspronkelijk beeld van God, als lijdende mens, en als mens in wie Christus de kracht tot opstanding manifesteert. Schuetz spreekt en preekt op mystieke wijze over deze Christus in ons: de mens geworden Zoon, mens naar Gods hart, lijdend en opstaande uit de doden.

Dit mystiek perspectief op diaconie wordt in de katholieke traditie breed gedeeld: kijk naar de mystiek van Charles de Foucauld, Carlo Caretto, en Abbé Pierre met hun spiritualiteit van de solidaire armoede. Het zijn even zo vele bronnen van een spiritualiteit achter de voedselbanken en achter het straat- en drugspastoraat. Het is de spiritualiteit van de solidariteit met vreemdelingen, hetzij bootvluchteling, hetzij asielzoeker in een AZC, of met uitzetting bedreigd in een detentiecentrum. In de kwetsbare mens toont God Zijn solidariteit met de lijdende mens en de kracht tot opstanding. In de vreemdeling, die uitgezet wordt en toch zegt: ‘ik prijs God elke dag als ik ontwaak’.

Diaconie: vindplaats van openbaring

Diaconie is veel meer dan toepassing van een ethiek van verantwoordelijkheid nemen voor de ander: diaconie is zelfs een weg waarlangs God zich openbaart. Kerken kunnen geen kerken zijn zonder diaconie. Zonder diaconaal perspectief en zonder diaconale praktijk hebben we als kerken geen toegang tot de openbaring. We zijn immers geroepen om onze naasten lief te hebben gelijk onszelf, en daarin en daarbovenuit kunnen we in de diaconie toegang tot Gods openbaring krijgen. Diaconie is daarom geen randgebeuren in de kerken, en staat in het centrum, dicht bij het verstaan van Gods openbaring zoals kerken die proberen te verstaan en proberen te antwoorden. In dit licht krijgen kerken een boodschap van het verhaal van de diaconale voetwassing van Christus tijdens het Laatste Avondmaal: er is geen waarachtige Maaltijd des Heren zonder diaconie. Juist die christenen, die aan Eucharistie of Avondmaal een centrale plaats in hun

kerk toekennen, worden hier terug verwezen naar de diaconie als onlosmakelijk verbonden met dit centrale sacrament.

Samen broeders en zusters

Uit de preambule van de regel van Taizé stamt ook de aansporing aan zijn medebroeders om zich nooit meer te leggen bij de verdeeldheid tussen de kerken, die volgens Schuetz zo graag met de mond de naastenliefde belijden en toch verdeeld blijven. De diaconie is een bevoorrecht veld van samenwerking in de oecumene. Allereerst omdat de mensen voor wie de diaconie bedoeld is, er baat bij hebben dat kerken hierin zoveel mogelijk samen optrekken. Ten tweede omdat diaconale beleving en praktijk leiden tot wat kardinaal Walter Kasper een spirituele oecumene noemde. En ten derde omdat het een gezamenlijk zoeken naar het verstaan van de goddelijke openbaring is, niet minder dan dat. Het is mijn diepe overtuiging dat er in onze cultuur uiteindelijk geen Godsverduistering

is. Er is wel in steeds grotere kring een verkeerd perspectief op wie God is en waar Hij te vinden is. Met andere woorden: onze bril deugt niet - God is er wel. De blinde verwijt de Bron van het licht dat hij niet ziet, terwijl hij zelf vergeet zijn ogen te (laten) openen. We zoeken de plaatsen niet op, waar God zich bij voorkeur openbaart. Diaconie is daarmee ook een weg uit de Godsverduistering, die buiten en binnen de kerken door velen wordt ervaren.

Meer dan compassie

Kerken zouden meer moeten inzetten op het mobiliseren van verontwaardiging over onrecht en passie voor rechtvaardigheid. Wat mij betreft hebben de kerken een diaconale opdracht die ver uitgaat boven de dagdagelijkse praktische humanitaire compassievolle zorg voor mensen, die onder het welvaartsniveau van de bijzondere bijstand geraken, hoe belangrijk die zorg ook is. Het primaire motief van de kerken zou niet de compassie moeten zijn - alsof alleen die onze drijfveer is - maar de passie voor gerechtigheid en vrede. Compassie zonder besef van onrecht en passie voor gerechtigheid trekt de samenleving en de kerken uit het lood, en legt te veel nadruk op de mens die compassievol is, in plaats van op de eigenlijke vindplaats van God: de mens die lijdt maar toch uit dit lijden opstaat. Christus wijst de weg naar barmhartige vergeving als weg naar vrede (Joh. 20). Hij is het slachtoffer dat afziet van wraak en vergelding. Deze barmhartigheid van de vergeving is diep verbonden met gerechtigheid. Ze zorgt ervoor dat niet het hoogste recht verwordt tot het hoogste onrecht en een eeuwige vicieuze cirkel van geweld in stand wordt gehouden. Deze barmhartigheid van Christus is meer dan de goede maar te smalle compassie van de humanitaire zorg: ze betreft onze omgang met recht en onrecht.

Diaconie centraal of randgebeuren?

Hierboven kwam aan bod de vraag hoe kerken ervoor zorgen, dat diaconie in de praktijk niet vervlakt en dat de geloofsinspiratie niet

*Tobias en engel is gemaakt door Mari Andriessen in 1972 van gegoten brons, 1,9 meter hoog en staat in het Valkenbergpark te Breda
[Foto: Hub Crijns]*

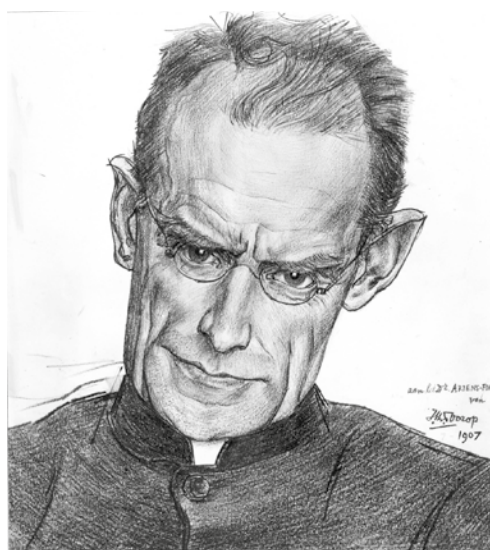
verdwijnt uit de beleving en communicatie. Volgens mijn antwoord gaat het niet alleen om een praktische vraag, maar om de kern van het geloof. Daarom hoort diaconie in het centrum van de aandacht van de kerken thuis. Wat onvriendelijk gezegd: kerken zijn geen verenigingen ter bevrediging van religieuze behoeften, die ook nog wat aan naastenliefde doen. Ze bestaan integendeel uit mensen die geroepen zijn om het Koninkrijk Gods te verhaasten, om Christus te belijden en om Christus na te volgen en met het oog hierop in liturgie samenkomen. Wat komt er van de kerken als geheel in hun hoedanigheid als gemeenschap in Navolging terecht? Laten we in onze kerken de navolging van Christus niet te veel aan individuen alleen over?

Niet alleen armoedebestrijding

Mijn tweede vraag luidt of de diaconale agenda van de kerken breed genoeg is. Volgens mij moeten de lokale kerken niet alleen armoedebestrijding in hun pakket hebben. De christelijk sociale ethiek wijst niet enkel de weg van barmhartigheid, maar ook van gerechtigheid en vrede. In het centrum van de Bijbelse boodschap staat Gods vrede. God schenkt vergeving. De steen die de bouwlieden hebben verworpen is de hoeksteen geworden (Ps. 118;22). Petrus preekte er niet voor niets over in zijn eerste verdedigingsrede (Hand. 4:11). Hier ziet God af van wraak en vergelding. Hij begint opnieuw. Christus is het slachtoffer dat afziet van het recht op wraak: 'vrede zij U' (Joh.20). Waarom laten we ons zo weinig mobiliseren tegen het religieuze geweld en voor een op gerechtigheid gebaseerde vrede?

Profetische rol van de kerken bij de overheid

Ten derde: hoe vinden de kerken in de verhouding met de gemeentelijke overheid rond diaconie een juiste balans tussen samenwerking en tegenspel? De lokale politici zijn democratisch gekozen, en wij - de kerken - zijn dat niet. We moeten de democratische verantwoordelijkheid waarin politici zijn gesteld daarom altijd respecteren. Maar wij hebben als kerken een door God geschonken mandaat om als profetisch geweten van de overheid op te treden, en we kunnen dat doen juist omdat

Alphons Ariëns is in denken en doen een van de peetvaders van het katholiek sociaal denken
(Foto uit: Han Lohman, Portret van een priester)

we niet herkozen hoeven te worden. De lokale kerken vind ik vaak te tam in het contact met de overheid rond de transities in de zorg. Waar het aan ontbreekt, is de passie om behalve het praktisch signaleren van knelpunten ook op profetische wijze de christelijk sociale ethiek voor het voetlicht te brengen. Daar lijdt de verkondiging van het evangelie in veel plaatsen uiteindelijk onder. De katholieke sociale leer en de protestants christelijke sociale ethiek bieden ook voor de overheid een noodzakelijk normatief kader om juiste normatieve uitgangspunten voor het zorgbeleid te kiezen. Zoals wederom Roger Schuetz opmerkt in de preambule van zijn regel van Taizé: "Christus is het Licht van de wereld". Wij, de kerken, zijn dat ook. Wat doen we daaraan in de parochies? De profetische rol sluit samenwerking met gemeentelijke overheden en zelfs een gedeeltelijke subsidierelatie niet uit. De onafhankelijkheid van parochies komt niet in het geding door samenwerking met politieke en maatschappelijke partners, maar juist door afzijdigheid. Zo lang er geen eenzijdige afhankelijkheid is, en zo lang de samenwerking meerzijdig is, bouwt dit de onafhankelijkheid op in plaats van haar te bedreigen.

Waar blijft de katholieke sociale leer in parochies?

Volgens het *Compendium van de Sociale Leer van de Kerk* (2008) maakt de Sociale Leer van de Kerk deel uit van de missie van de Kerk (hoofdstuk 2). In hoofdstuk 12 wordt gesproken van 'sociaal pastoraat'. Dat is een courante term in Latijns Amerika, Afrika en Azië. Per saldo is dit hetzelfde als wat in Nederland als 'diaconie' wordt aangeduid. Hoofdstuk 12 bevat een programmatische invulling van sociaal pastoraat. Ik daag parochies uit hun maatschappelijke praktijk hieraan te spiegelen. Veel initiatieven in parochies, die nu geen steun lijken te ervaren van de Kerk, weten zich dan gesteund en erkend. De kerk is sociaal veel ambitieuzer dan veel betrokken parochianen denken. Tegelijkertijd kan het kijken in de spiegel van 'sociaal pastoraat' ook de blinde vlekken in de diaconie bloot leggen.

Drie functie van de sociale leer

Een van die blinde vlekken lijkt mij het goeddeels onbenut laten van de sociale leer van de Kerk. Deze kan drie functies vervullen in parochies. Ze kan allereerst catechetisch de geloofsbeleving van maatschappelijk actieve parochianen verhelderen, bijvoorbeeld in een kadercursus sociale leer voor diaconale werkgroepen en caritasinstellingen. Ten tweede kan de sociale leer diaconale activiteiten helpen verantwoorden of anders gezegd legitimeren: binnen de parochie en naar partners in samenwerking. Het gaat om nut en noodzaak en om de betekenis van maatschappelijke praktijken. Het gaat om een christelijke praktijk die als zodanig gekend en erkend mag zijn in parochies en de samenleving. Ten derde kan de sociale leer dienen als een moreel referentiekader om gemeentelijk beleid aan te spiegelen. Ze fungeert dan als referentiekader voor dialoog en debat. Zo kan men bijvoorbeeld bij gemeentelijke hoorzittingen de invoering van de 24 uren-economie en de transities in de zorg belichten vanuit de sociale leer, maar ook kwesties van openbare orde en veiligheid. Voor het vredesbeleid van gemeentes en de nationale overheid geldt hetzelfde.

Diaconie en katholiciteit

De katholieke sociale leer kan helpen om diaconie dieper in de Kerk te verankeren. In hoofdstuk 12 van het *Compendium* is te lezen dat bisschoppen verantwoordelijk zijn voor de implementatie van de sociale leer. Het betekent dat de sociale leer in het centrum van de kerkelijke catechetische aandacht staat en dat ze door de bisschop verbonden is met alle vormen van sacramenteel kerk zijn, waartoe de bisschop stimuleert. Diaconie is dus zowel centraal, als verbonden met diverse domeinen van kerk zijn. Het *Compendium* verbindt de sociale leer met het bisschoppelijk ambt van de eenheid van de kerk en met de apostoliciteit en katholiciteit van de Kerk. Dit biedt opnieuw waarborgen tegen het verdwijnen van diaconie in de marge van het kerk zijn. Het biedt ook waarborgen voor verankering in de apostolische missie van de kerk en in missionair elan. Het biedt waarborgen voor de verbondenheid met de kerk als wereldkerk en haar traditie - een waarborg tegen diaconaal lokalisme en een optie voor mondiale betrokkenheid van parochies.

Vertaald naar parochies kan men op grond van deze officiële diepe institutionele verankering van diaconie in de katholieke kerk de verwachting uitspreken dat diaconie in parochies wordt behartigd in pastorale teams, en vertaald wordt in zware bestuurlijke portefeuilles in parochiebesturen, en dat hier doelbewust kwaliteit aan wordt verbonden vanuit haar relatie met de sociale leer.

Fr. Roger Schuetz, *De Regel van Taizé*, Taizé 1954.
Pauselijke Raad voor Rechtvaardigheid en Vrede, *Compendium van de Sociale Leer van de Kerk*, Vaticaanstad 2004 (Ned. Vertaling 2008).

Sociale leer van de kerk en diaconie

Dr. Huub Flohr is pastoor in Zoetermeer en medewerker katholiek sociale leer van het bisdom Rotterdam

Ik ga in dit artikel in op de relatie tussen de sociale leer van de kerk en de diaconie. Ik begin met verschillen tussen beide te benoemen. Vervolgens diep ik die verschillen uit om tenslotte de wederzijdse betekenis te achterhalen.

Een eerste verschil is dat de sociale leer een geheel van kerkelijke denkbeelden omvat, terwijl de diaconie een geheel van kerkelijk handelen aanduidt. Het ene is dus theoriegericht, het tweede op de praktijk georiënteerd.

Een tweede verschil is dat de sociale leer zich uitstrekt tot alle sociaal-ethische kwesties, terwijl de diaconie zich beperkt tot bepaalde sociaal-ethische velden.

Een derde verschil is dat de sociale leer uitgaat van het kerkelijk leergezag, dat wil zeggen de paus en de bisschoppen, terwijl de diaconie het werkterrein is van alle gelovigen.

Theorie en vrede

De sociale leer van de kerk gaat over het maatschappelijk handelen, maar wel vanuit de eigen boodschap om het evangelie te verkondigen. Als moraaltheologisch nadenken richt de sociale leer zich op de motieven van het maatschappelijk handelen (waarom doe je wat je doet?), de waarden die dat handelen normeren (wat moeten we doen?), en het geweten als instrument van het verantwoord handelen (hoe moeten we doen?). In zijn encyciek *'Pacem in terris'* spreekt Johannes XXIII bijvoorbeeld over vrede op aarde als het doel van het hartstochtelijk verlangen van alle mensen en als vrucht van de door God ingestelde en door mensen gewetensvol in acht genomen orde (nr. 1). De commentaren op deze in 1963, ten tijde van de Koude Oorlog geschreven brief, die zich richt tot alle mensen van goede wil, zijn het erover eens dat Johannes XXIII inhoudelijk de Universele Rechten van de Mens, zoals in 1948 afgekondigd door de na de oorlog opgerichte Verenigde Naties, kerkelijk officieel erkent. Tevens concludeert de Paus als uitvloeisel voor de vredesethiek, dat in dit atoomtijdperk vrede niet meer

gewapenderhand kan worden afgedwongen, maar geschonden rechten door onderhandelingen en verdragen moeten worden opgelost (nr. 127 en 126). Met het woord 'gewetensvol' geeft de paus aan dat de door hem verzamelde gezichtspunten met betrekking tot de inhoud van de door God ingestelde orde referentie-punt moeten zijn bij gewetensvolle besluiten inzake het bewerken en bewaren van vrede.

Diaconie en vredesbevordering

In de praktijk denken we allereerst aan de Missie, Ontwikkelingssamenwerking en Vrede (MOV) werkgroepen, die de 'V' voor vrede in het vaandel hebben staan. MOV staat voor diverse activiteiten, bijvoorbeeld aan de hand van de Pax Christi beweging of de impulsen vanuit de pauselijke Raad Justitia et Pax. MOV staat niet voor een studiegroep sociale leer van de kerk, maar voor een werkgroep die concrete plannen ontwikkelt en uitvoert. Zo heeft vanuit wat later de MOV is gaan heten Pax-Christi Nederland zich met de Interkerkelijke Vredesbeweging (IKV) gebundeld om te komen tot het landelijk kernwapenprotest onder het motto: 'Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland'. Onmiskenbaar klonk in deze nationale protestactie de denkimpuls van paus Johannes XXIII door. Dit voorbeeld maakt duidelijk dat de sociale leer de theorievorming dient, en de diaconie de praktische mogelijkheden waarneemt, waarbij het aandachtsveld hetzelfde kan zijn: hoe bij te dragen aan een duurzame vrede? Tevens wordt duidelijk hoe de theorie, zoals ontwikkeld in de encyciek van paus Johannes, inspirerend en verhelderend werkt voor de praktijk op het gebied van de vredesdiaconie. Omgekeerd was de encyciek niet denkbaar geweest zonder dat er door de pauselijke diplomatie met succes gewerkt werd aan het voorkomen van een atomaire Wereldoorlog door Amerika en Rusland rond de zogenaamde Cuba-crisis.

Onbeperkt in thema's

Wie zich oriënteert in de sociale leer van de kerk aan de hand van het *Compendium van de Sociale Leer van de Kerk* (gepubliceerd in 2004), leert snel dat er op het terrein van maatschappelijk-ethische kwesties zowat alle

thema's op een of andere wijze in de pauselijke documenten worden behandeld. Toch is de sociale leer geen systematische verhandeling op het gebied van de sociale ethiek. Ze bestaat veeleer uit een groot aantal onderwerpen, die naar aanleiding van concrete gebeurtenissen worden behandeld. Daarmee is duidelijk dat de kerkelijke sociale leer even omvattend is als sociaal-maatschappelijke problemen zich aanmelden. Bovendien moeten thema's, die al aan de orde zijn geweest, telkens hernomen worden in het licht van veranderde en veranderende omstandigheden. Zo bezien is er praktisch geen sociaal-maatschappelijk onderwerp waarop het kerkelijk leergezag nog niet het licht heeft laten schijnen.

Beperkt in diaconaal doen

De diaconie als praktische uiting van de concrete zorg voor de medemens is vooral gefocust op de concrete mensen en concrete maatschappelijke problemen. Zo richtte de protestactie in Nederland tegen kernwapens zich rechtstreeks op de in Nederland aanwezige kernraketten, terwijl solidariteit en de discussie over de rechten van de mens zich concreet vertalen naar een Voedselbank, opvang van illegalen, e.d. De praktische nood en de beperkte mogelijkheden begrenzen de diaconale inzet van de kerk en van christenen. Ze zijn werkzame en veelzeggende tekens van hoop en een betere toekomst. Daarbij staat in de diaconie altijd de concrete medemens centraal, terwijl de sociale leer onvermijdelijk abstract blijft. Dat lijkt een beperking, maar in feite is elke concretisering ook een uitbreiding van theorie naar praktijk, van gedachte naar daadkracht.

De beperktere werking van de diaconie is om nog een andere reden ten opzichte van de sociale leer te begrijpen. De sociale leer strekt zich uit naar mogelijke probleemsituaties en kan ook helpen om te voorkomen, terwijl de diaconie altijd begint bij concrete nood, waar het al fout is gegaan. De diaconie antwoordt op een concreet gewetens appèl, dat om directe hulp vraagt, terwijl de sociale leer in

De Werken van Barmhartigheid zijn de Bijbelse bron van de sociale leer. Schilderij uit het Museum Boijmans van Beuningen Rotterdam, Haarlem (?) 1580 [Foto: Hub Crijns]

Huub Flohr tijdens een bezoek aan St. Vincentiusproject in Noord-Thailand
[Foto: privéarchief H. Flohr]

dienst staat van het geweten en daarom ook een waarschuwend en aanmoedigend functie heeft. De gewetensvormende en de groei in deugdzaamheid bevorderende interesse staat bij de sociale leer centraal - en daarom richt zij zich vooral op de sociaal-ethische beginselen. In de diaconie gaat het om praktisch handelen en bevordert zij daarom de hulpvaardigheid. Ook dat is een expertise, maar vooral in het concrete goede doen. Zo dragen beide bij tot deskundigheid in menselijkheid: de sociale leer op het vlak van inzicht, van gewetensvorming en groei in fundamentele houdingen op basis van diepere motivatie; de diaconie op het vlak van geslaagd hulpbetoon, van *good practices*, die exemplarisch werken voor anderen in vergelijkbare situaties.

Kerkelijk leergezag

Het derde aspect waaronder sociale leer en diaconie van elkaar verschillen is dat van de dragers. Paus en de bisschoppen dragen de sociale leer. Zij vormen het kerkelijk leergezag, waarbij het hoogste gezag wordt uitgeoefend door de paus al dan niet samen met het bisschoppencollege. Dat hoogste gezag uit zich in de pauselijke encyclieken en daarmee vergelijkbare documenten zoals een postsynodale *exhortatie*. Conciliedocumenten zijn de hoogste vorm van kerkelijk leergezag, omdat de paus samen met de bisschoppen achter deze documenten staat. De brieven van de bisschoppenconferenties vormen een belangrijke bron, zoals in Nederland diverse over de arbeid, over soberheid en solidariteit,

over vrede en veiligheid. Het leergezag inzake sociale kwesties is meer dan een deskundigheid in de theologie. De leerstellige uitspraken op sociaal-ethisch vlak zijn altijd theologisch en ethisch verantwoord. Paus en bisschoppen zijn er echter van overtuigd dat de sociale leer aan de waarheid beantwoordt en daardoor niet door katholieken als vrijblijvend mag worden beschouwd. Diezelfde op waarheid gestoelde normen biedt het kerkelijk leergezag alle mensen van goede wil aan, omdat zij het welzijn van alle mensen gelden én de pretentie hebben in beginsel met het gezonde verstand te kunnen worden ingezien en erkend. Naar binnen toe bieden de paus en de bisschoppen dus richtlijnen aan voor het geweten, naar buiten de kerk toe is het een aanbod dat een beroep doet op het gezonde verstand en het zuiver geweten.

Lekenapostolaat

De diaconie wordt gedragen door de leken-gelovigen, aan wie Johannes Paulus II op het vlak van het maatschappelijk leven het apostolaat als werkterrein toewijst. Apostolaat gaat om de presentie van de kerk binnen de samenleving zoals deze door het Tweede Vaticaans Concilie is uitgelijnd, terwijl voor de binnenkerkelijke ordening en structuren de gewijde ambtsdrager verantwoordelijk is. Het gaat hier dus om werkvelden van kerkelijke presentie: liturgie en catechese (naar binnen gekeerd) en diaconie c.q. pastoraat (naar buiten gekeerd). Deze niet onbediscussieerde indeling (naar binnen en naar buiten gekeerd) heeft te maken met het soort deskundigheid die daar telkens voor nodig is. Voor de liturgie en de catechese gaat het om kennis van zaken en gezagvol spreken en handelen, waarvoor theologische scholing en wijding vereist zijn. Deskundigheid op het gebied van de hulpverlening ligt juist bij de professionals in de zorg en het maatschappelijk leven, waarbij parochianen dat vaak vanuit die deskundigheid als vrijwilligers doen.

Wat kunnen sociale leer en diaconie voor elkaar betekenen?

Zowel in de sociale leer als in de (parochiële) diaconie staat de mens als persoon centraal. Juist de diaconie die niet anders doet dan met

concrete mensen en hun problemen bezig te zijn kan deze centrale focus steeds levend houden bij de gedachtevorming op het vlak van de sociale leer. Diaconie laat zien dat de menselijke persoon de maat is ook van de sociale theorievorming. Tegelijkertijd is het de sociale leer erom te doen om de menselijke maat te normeren naar wat mensen als mensen rechtens toekomt. Een hulpverlening op maat mag niet tot willekeur leiden en dat wil zeggen dat het gelijke ook op gelijke wijze moet worden behandeld, het ongelijke op ongelijke wijze. In dat opzicht kan de sociale leer de menselijkheid bij alle theorievorming in het oog houden, terwijl de diaconie zich niet in het afzonderlijke geval zal verliezen als ze zich laat inspireren door de sociale leer.

Dienst aan vermenselijking

Aan de diaconie kan de sociale leer ontleen dat ook het gezagvol spreken een dienst moet zijn aan de vermenselijking van de wereld. Zoals de diaconaal werker moet worstelen om steeds respectvol de hulpbehoevende hulp aan te bieden, zo zal ook het leergezag niet als de betweter de wereld moeten beleren, maar met het inzicht vanuit een gelovig verstaan van de werkelijkheid de wereld moeten willen verrijken. Dat wil zeggen dat de sociale leer diaconaal moet worden voorgehouden, als een waarachtige mensendienst. Omgekeerd is de diaconie niet alleen een 'ú vraagt wij draaien'. Juist de dienst aan de ander als een dienst van naastenliefde kan niet alleen maar ingaan op de hulpvraag, maar moet ook zelf beoordelen of die vraag terecht is en werkelijk bijdraagt aan het welzijn van de ander. Daarvoor is wederom gezag nodig, dat wil zeggen het handelen vanuit een deskundigheid op het gebied van wat mensen goed doet. Met name de pastorale diaconie, die het vooral zal moeten hebben van de aandacht en het blijvend betrokken zijn, ook al kan er materieel en fysiek niet geholpen worden, investeert in een menselijkheid die de mensen beter maakt dan alleen wat zij op dat moment lijken te vragen. Met zelfvertrouwen die schat

uit te delen, is een kwestie van gezag in dienstbaarheid.

Zien, oordelen, handelen

Diaconie kan van de sociale leer meenemen de methode waarmee de sociale leer sociaal-maatschappelijke problemen benadert. Paus Johannes XXIII noemt de drieslag: 'Zien, oordelen en handelen'. Zien is eerst waarnemen wat er is. Realiteitszin en durf om te vertrouwen dat realisme niet fatalisme hoeft te zijn is het eerste. Geen halve waarheden of mooier voorstellen dan het is. Vervolgens oordelen. Dat wil zeggen een afweging maken van de waarden en de belangen in het geding. Wat zijn de feiten waard? Hier komt het waardenpatroon in beeld om dingen te beoordelen. Dat waardenpatroon kan verschillen al naar gelang de visie op de mens. Voor de diaconie is het van belang te beseffen dat ook in de concrete hulpverlening van persoon tot persoon het hanteren van een waardenpatroon onontkoombaar is, en een zegen kan zijn. Dan is het handelen het gevolg van een gewetensvolle en verantwoorde keuze resp. van een houding waarin de keuze voor de armen bijvoorbeeld als een tweede natuur ons handelen bepaalt. De sociale leer kan haar voordeel doen met *good practices*, ervaringen op het gebied van de diaconie, die als geslaagd mogen worden beschouwd en als deugdelijke werkwijzen. Zeker waar men niemandsland betreedt en nog ongebaand terrein moet verkennen. Juist vandaar uit kan creativiteit tot het vinden van structurele oplossingen in de theorievorming leiden. Een volgende wederzijdse versterking kan voortkomen uit de ervaring, dat het samen optrekken met andersdenkenden vruchtbaar kan zijn in de diaconie, op de eerste plaats met andere christelijke gemeenschappen, maar dan ook met andere sociale krachten in de samenleving. Zo kan ook de sociale leer te rade gaan bij ideeënvorming in andere christelijke en sociaal bewogen kringen.

www.bisdorrotterdam.nl/algemeen/sacramenten_sociale_leer/Pages/sacramenten_en_de_sociale_leer_van_de_kerk.aspx

www.bisdorrotterdam.nl/bisdorrotterdamnu/2014/laurentiusjaar/Pages/laurentiusjaar.aspx

Encycliek 'Laudato Si'

Mgr. Gerard de Korte, bisschopreferent voor Kerk en Samenleving
met dank aan de site Raad van Kerken in Nederland

Half juni verscheen de nieuwe encycliek van paus Franciscus, 'Laudato Si'. De paus pleit hierin voor een integrale ecologie, waarin zorg voor de schepping verbonden is met zorg voor de armen die lijden onder de consequenties van verspilling.

Respect voor de schepping gaat ook over de ontwikkeling van wie en hoe we zijn als mens. De beginwoorden 'Geprezen zijt Gij' zijn ontleend aan het Zonnelied van Sint Franciscus van Assisië. De ondertitel van de encycliek luidt: "om de zorg van ons gemeenschappelijk huis". Vanaf zijn verkiezing in maart 2013 heeft paus Franciscus gezorgd voor verrassingen. Zo was het al opvallend dat een jezuïet koos voor de naam Franciscus. Die naamkeuze vormde direct ook een programma. Het geloof in God en de vriendschap met Jezus Christus verbindt de paus voortdurend met een inzet voor de kwetsbaren, de armen en de natuur. De nieuwe encycliek vormt daar opnieuw een indrukwekkend bewijs van.

Verontrustende ontwikkelingen

De paus noemt in zijn rondzendbrief een aantal ontwikkelingen die hem zorgen baren (hoofdstuk 1). Ik noem de vervuiling van het milieu, de klimaatcrisis, zorgen over voldoende schoon water, de teloorgang van de biodiversiteit en de ontbossing. Maar ook de sociaal-economische ongelijkheid in de wereld en de aantasting van de kwaliteit van leven. De paus noemt een antropocentrische versmalling en een eendimensionale technocratische globalisering als achtergrond van de ecologische en sociale crisis (hoofdstuk 3). Al eerder heeft de paus zijn zorgen geuit over een globalisering van de onverschilligheid. Het lijden van de medemens maar ook de aantasting van de aarde moeten wij beantwoorden met een "revolutie

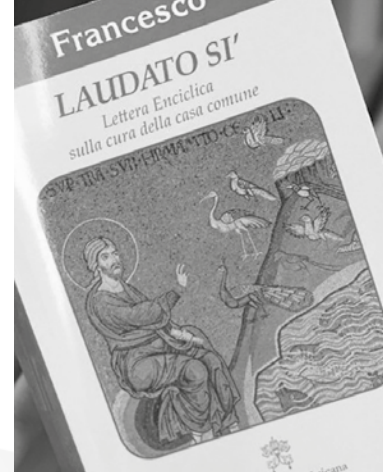
van de tederheid". Tegenover de onverschilligheid plaatst de paus een globalisering van de barmhartigheid en de solidariteit.

Integrale ecologie

Als antwoord op de crisis noemt Franciscus het "evangelie van de schepping" (hoofdstuk 2). Het bijbels getuigenis spreekt over een scheppende en reddende God. In dat perspectief citeert de paus ook het Loflied van de schepselen (het Zonnelied) van Sint Franciscus (par.87). In dit lied spreekt de heilige van Assisi over de elementen van de schepping als broeders en zusters. Je kunt zeggen dat zo een christelijk holisme in beeld komt. De hele schepping is verbonden in een broeder- en zusterschap. Naar breed katholiek besef heeft onze wereld een sacramentele gestalte. De schepping verwijst naar de Schepper. Het gaat de paus om een "integrale ecologie" (hoofdstuk 4) In zijn rondzendbrief verbindt de paus zo de micro-ethiek, de sociale ethiek en het thema van de duurzaamheid. Centrale noties uit het katholiek sociaal denken zijn hierbij aan de orde. Ik noem de waardigheid van de mens als schepsel Gods maar ook de aarde als Gods schepping. Wie de schepping schendt, schendt de Schepper. Als kinderen van één Vader zijn alle mensen geroepen tot solidariteit, met mensen in nood maar ook met alle bedreigde onderdelen van onze schepping. De paus vraagt expliciet om internationale solidariteit. Rijke naties moeten arme naties bijstaan bij het verduurzamen van het bestaan (hoofdstuk 5).

Opdracht

De paus richt zich natuurlijk tot alle rooms-katholieken. De rondzendbrief vormt een nieuwe stimulans voor de inzet van katholieken voor een meer rechtvaardige en duurzame wereld.

Afbeelding omslag van de Italiaanse uitgave
[Foto: Vincenzo Pinto]

Maar het spreken over "ons gezamenlijk huis" in de ondertitel van de encycliek maakt duidelijk dat de Romana alle mensen wil aanspreken. Niet alleen andere christenen en andere gelovigen maar alle mensen van goede wil (par.13). Wij vormen samen één mensenfamilie (par.52).

Spirituele en ethische kracht

Het beste uit de christelijke traditie moet worden opgediept om mensen te motiveren tot een meer duurzame levensstijl. Ik denk aan de rijke sacramentele traditie van de Orthodoxie. Door de doop van Jezus in de Jordaan, zo leert de orthodoxe spiritualiteit, zijn alle rivieren geheiligd. Ik noem ook de erfenis van de protestantse arts en theoloog Albert Schweitzer met zijn motto: "eerbied voor alle leven". Het aanspreken van alle mensen, gelovig en ongelovig, impliceert dat het beste van de wereldgodsdiensten en levensbeschouwingen moet worden aangeboord om te komen tot een wereldomvattende scheppingsethiek. Het mobiliseren van de spirituele en ethische

kracht van alle mensen is uitermate belangrijk. Christenen vertrouwen dan op Gods Geest die waait waarheen Hij wil en mensen kan vernieuwen. De Geest doorbreekt lethargie en moedeloosheid en geeft ons vreugde en vrede (par. 222 e.v.).

Moreel kompas

Het is goed te beseffen dat paus Franciscus primair spreekt als geestelijk en moreel leider. Zijn rondzendbrief is dan ook allereerst een spiegel om het eigen gedrag te toetsen en indien noodzakelijk te corrigeren. Velen in met name de westerse wereld hebben een "ecologische bekering" nodig (par. 216- 221) In dat kader spreekt de paus ook over het belang van een ecologische spiritualiteit en een verandering van levensstijl (hoofdstuk 6). De encycliek vormt een moreel kompas voor politici, ondernemers, wetenschapsmensen en technici om bij alle grote beslissingen een duurzame sociale gerechtigheid centraal te stellen. De paus zal als eerste erkennen dat de vraagstukken complex en weerbarstig zijn. Er spelen grote belangen en problemen kunnen op verschillende manieren worden aangepakt (par.60-61). De Kerk (bedoeld is de Rooms-Katholieke Kerk, red.) stelt eerder indringende vragen dan dat zij stellige antwoorden geeft. 'Laudato Si' wil een belangrijke christelijke bijdrage leveren aan de dialoog over de toekomst van onze wereld. Hopelijk zal de rondzendbrief van de paus rooms-katholieken en vele anderen mobiliseren om het echte verschil te gaan maken. Het duurzame beheer van ons "gemeenschappelijk huis" moet het doel zijn.

Stappen in Nederland

Binnenkort zal de Nederlandse vertaling van de encycliek beschikbaar zijn. De bisschoppen en de KNR werken aan materiaal voor liturgische, diaconale en missionaire werkgroepen. Diverse geledingen van de Raad van Kerken in Nederland zijn bezig met de aanloop naar de klimaatconferentie in Parijs (onder meer met een grote door Oikos gecoördineerde bijeenkomst op 24 oktober) en een ecologische ronde tafelconferentie op 28 oktober vanuit de eigen taakgroep Ecologische Duurzaamheid.

Het Titus Brandsma Instituut maakt een gesprekshandreiking

Eind augustus verschijnt een special van de *Missionaire Agenda* met een samenvatting, de gesprekshandreiking, achtergrondverhalen en praktische voorbeelden van parochies die werken aan duurzaamheid. Ook bevat de special enige liturgische handreikingen voor een viering rond zorg voor de schepping. De Katholieke Vereniging voor Oecumene wil Willibrordzondag (8 november) in het teken stellen van de encycliek.

Heilig Jaar van Barmhartigheid

Hub Crijns met dank aan redactie van 'RKKerk.nl'

Paus Franciscus heeft op 13 maart 2015, de viering aangekondigd van een buitengewoon Heilig Jaar. Dit 'Jubileum van Barmhartigheid' zal beginnen met het openen van de Heilige Deur in de Sint-Pieter op het Hoogfeest van de Onbevleete Ontvangenis op 8 december 2015, tevens de vijftigste verjaardag van de sluiting van het Tweede Vaticaans Concilie. Het jaar zal gesloten worden op 20 november 2016, op het Hoogfeest van Christus Koning.

Vooruit!

Bij het begin van het nieuwe jaar heeft de Paus gezegd: "Dit is de tijd voor barmhartigheid. Het is van belang dat de leken-gelovigen die beleven en uitdragen naar verschillende sociale omgevingen. Vooruit!" De aankondiging van het Jubeljaar vindt plaats op de tweede verjaardag van de verkiezing van Paus Franciscus. De Paus deed dit in zijn preek voor de boeteviering waarmee hij de '24 uur voor de Heer' heeft geopend. Dit initiatief, voorgesteld door de Pauselijke Raad ter Bevordering van de Nieuwe Evangelisatie, stimuleert wereldwijd dat kerken langere tijd open blijven om mensen uit te nodigen tot het vieren van het Sacrament van de Verzoening, de biecht. Volgens de oude Joodse traditie was een Jubeljaar, dat elke vijftig jaar werd gevierd, bedoeld om de gelijkheid te herstellen tussen de kinderen van Israël, met nieuwe kansen voor families die hun bezit verloren hadden en zelfs hun persoonlijke vrijheid. Bovendien herinnerde het Jubeljaar

de rijken aan de tijd wanneer de Israëlsche slaven weer hun gelijken zouden zijn en hun rechten zouden terugkrijgen.

Aandacht in Nederland

De Nederlandse bisschoppen willen uitgebreid aandacht geven aan het bijzondere Jubeljaar dat paus Franciscus heeft uitgeroepen: het jaar 2016 zal het Jaar van de Barmhartigheid zijn. Dit heeft de paus bekend gemaakt door middel van de bul '*Misericordiae vultus*'. Deze bul '*Aangezicht van Barmhartigheid*' is nu in het Nederlands vertaald.

De Nederlandse bisschoppen zullen bij gelegenheid van dit heilig jaar een boekje uitbrengen over het sacrament van boete en verzoening, de biecht, gekoppeld aan het thema Barmhartigheid. Het is bedoeld om de biecht, een in Nederland praktisch vergeten sacrament, uitdrukkelijk onder de aandacht te brengen vanuit bijbels en liturgisch perspectief. De bisschoppen willen allen oproepen dit sacrament te (her)ontdekken en het ook metterdaad te ontvangen.

Daarnaast hebben de bisschoppen het voornemen om zowel op kerkprovinciaal niveau als in het eigen bisdom activiteiten te organiseren voor het Jaar van Barmhartigheid. Op uitnodiging van het bestuur van De Stille Omgang, de jaarlijkse herdenking van het mirakel van Amsterdam, zullen vele bisschoppen 12 maart 2016 bij de speciale jubileumherdenking in het teken van het Jaar van Barmhartigheid aanwezig zijn. Kardinaal Eijk is in de Eucharistieviering bij deze gelegenheid de hoofdcelebrant.

Deur van genade openen

Op 8 december zal het vijftig jaar geleden zijn dat het Tweede Vaticaans Concilie werd afgesloten. Op die dag zal de heilige deur - een van de toegangsdeuren tot de basiliek, de poort die normaal dichtgemetseld is - door de paus worden geopend, een plechtigheid die door de paus of een afgezant wordt herhaald met een heilige deur in de andere drie grote basilieken (H. Paulus buiten de muren, H. Maria de meerdere [Maria maggiore] en de St. Jan van Lateranen. De paus vraagt bisschoppen om op deze dag een 'deur van genade' te openen in een kathedraal of andere belangrijke kerk of bedevaartplaats in hun bisdom. Ook hier willen de Nederlandse bisschoppen gehoor aan geven.

Verder heeft paus Franciscus alle bisschoppen gevraagd om in de Vastentijd van 2016 met de gebedsactie '24 uur voor de Heer' in het bijzonder aandacht te geven aan het sacrament van boete en verzoening. In elk bisdom zal hier invulling aan worden gegeven. Deze gebedsactie wordt gehouden op vrijdag en zaterdag in de derde week van de Veertigdagen-tijd. Daarnaast zijn ook de jongerenwerkers in de bisdommen in samenwerking met de landelijke organisatie Jong Katholiek volop bezig met het thema Barmhartigheid in de aanloop naar de Wereld Jongerendagen van 2016.

De bul

De bul '*Misericordiae Vultus*' van paus Franciscus is een spiritueel document, waarin de paus verschillende Bijbelteksten aanreikt die spreken over de barmhartigheid van God en de barmhartige liefde van Christus. De paus verwijst naar de parabellen die gaan over barmhartigheid: het verloren schaap, de verloren munt en de verloren zoon (Lucas 15, 1-32). In deze parabellen vinden we de kern van het evangelie en ons geloof, schrijft de paus, omdat ze barmhartigheid laten zien als een kracht die alles overwint, het hart vervult van vreugde en die verzoening brengt door vergeving.

Werken van lichamelijke en geestelijke barmhartigheid

"Het is mijn vurig verlangen dat het christen-volk gedurende het Jubileum nadenkt over de werken van lichamelijke en geestelijke

barmhartigheid. Het zal een manier zijn om ons geweten wakker te schudden, dat vaak ingeslapen is ten overstaan van het drama van de armoede, en om steeds meer door te dringen tot de kern van het evangelie, waar de armen de bevoorrechten zijn van de goddelijke barmhartigheid. De prediking van Jezus houdt ons deze werken van barmhartigheid voor, opdat wij kunnen begrijpen of wij wel of niet leven als zijn leerlingen. Laten wij opnieuw de werken van lichamelijke barmhartigheid ontdekken: te eten geven aan de hongerigen, te drinken geven aan de dorstigen, de naakten kleden, de vreemdelingen opnemen, de zieken bijstaan, de gevangenen bezoeken, de doden begraven. En laten wij niet de werken van geestelijke barmhartigheid vergeten: de twijfelenden raad geven, de onwetenden onderrichten, de zondaars vermanen, de bedroefden troosten, beledigingen vergeven, lastige personen geduldig verdragen, tot God bidden voor de levenden en de doden." (*Misericordiae Vultus*, nr. 15-2)

Het logo is ontworpen door de Sloveense jezuïet en kunstenaar Marko Ivan Rupnik. Het vermeldt het motto: 'Barmhartig zoals de Vader', ontleend aan het Lucas evangelie (Lc. 6, 36). Het logo toont een Christus-figuur met kruiswonden die een verloren man op zijn schouders draagt, tegen de achtergrond van een kruis en drie blauwe ovaal in diverse tinten. Opvallend is dat het rechteroog van de 'Goede Herder' en het linkeroog van de gedragen persoon in elkaar overlopen. Christus ziet met de ogen van Adam en Adam met de ogen van Christus. Iedere persoon ontdekt in Christus, de nieuwe Adam, zijn of haar eigen menselijkheid en toekomst.

De Bul '*Misericordiae Vultus*' voor het Jubileum Jaar van Barmhartigheid is te vinden op:
<http://www.rkdocuments.nl/rkdocs/index.php?mi=650&dos=426>

De Vaticaanse site heeft een eigen pagina geopend:
<http://www.iubilaeummisericordiae.va/content/gdm/en.html>

Stappen op weg naar een diaconale parochie

Willy van Olffen en Gerard Klein Koerkamp zijn voorzitter resp. secretaris van het PCI-bestuur

Bisschop Gerard de Korte van het bisdom Groningen-Leeuwarden heeft op 1 januari 2015 de parochie Heilige Franciscus van Assisi opgericht. De nieuwe parochie is het resultaat van een fusie van drie voormalige parochies in Assen, Roden en Zuidlaren. In elk van deze locaties heeft de parochie een eigen kerkgebouw. Assen telt zo'n 4.000 katholieken, Roden 1.500 en Zuidlaren 500. Ongeveer één keer per maand is er een viering in Rolde en Gieten.

Diaconale samenwerking

Katholieken vormen een minderheid van de bevolking, ongeveer 7%. Dat leidt er toe dat verschillende diaconale activiteiten in de drie locaties (geloofsgemeenschappen) plaatsvinden in samenwerking met andere kerken. Voorbeelden zijn de actie 'Vakantiegeld beter samen delen' en de acties voor een 'kerstpakket' of een 'decembergift'. De Parochiële Caritas Instelling (PCI), die eerst alleen in de parochie Assen bestond, neemt deel aan de Sociale Alliantie Assen. Deze alliantie is een informeel netwerk van lokale organisaties, die zich bezig houden met armoedebestrijding. Vragen om financiële noodhulp komen bij de PCI rechtstreeks binnen via een eigen telefoonnummer of indirect via het pastoresteam of het maatschappelijk werk van de gemeenten. Voor noodhulp kan de PCI jaarlijks beschikken over een beperkt budget: de renteopbrengst van een in het verleden uit een nalatenschap verkregen vermogen. Voor alle andere acties zoals die voor de kerstpakketten en het vakantiegeld wordt extra geld ingezameld.

Beleidsplan 'Deus caritas est'

Tegelijk met de oprichting van de nieuwe fusieparochie is er ook een nieuwe Parochiële Caritas Instelling opgericht. Er was eerder alleen in Assen een PCI, maar niet in Roden en Zuidlaren.

Op verzoek van het bestuur van de oude PCI heeft een projectgroep een diaconaal beleidsplan opgesteld voor de periode 2015-2020 voor de nieuwe parochie. De titel luidt: 'God is liefde (Deus caritas est)', naar aanleiding van de encycliek uit 2006 met dezelfde naam.

Bij diaconie wordt gehoor gegeven aan Gods roepstem om dienstbaar te zijn aan de naaste. Met andere woorden, diaconie is de aanwezigheid van de kerk (als levende geloofsgemeenschap) voor kansarme en gemarginaliseerde mensen en voor mensen in nood. Zo wil de parochie dienstbaar zijn aan de samenleving door aandacht te geven aan de concrete noden en solidariteit te praktiseren met de kansarme en gemarginaliseerde mensen en daardoor bijdragen aan meer sociale gerechtigheid.

Verantwoordelijkheid afspreken

De kern van dit beleidsplan houdt in dat de PCI aan het team van pastores en aan het nieuwe parochiebestuur de aanbeveling doet om de komende vijf jaar gezamenlijk toe te werken naar een meer "diaconale parochie". Daaronder verstaat de projectgroep een parochie waar diaconie en caritas een vanzelfsprekend en geïntegreerd onderdeel zijn van alle werkvelden van het pastoraat (liturgie, catechese, etc.), alsmede van hun werkgroepen en activiteiten. Bij het opstellen van het beleidsplan is gebleken dat eerst duidelijkheid moest worden verkregen over de vraag wie in de parochie eindverantwoordelijk is voor de diaconie. Uiteindelijk is gekozen voor de volgende verdeling: het parochiebestuur is verantwoordelijk voor de activiteiten van alle diaconale werkgroepen, dus ook in financieel opzicht, en het bestuur van de Parochiële Caritas Instelling voor de caritas, zoals die is omschreven in het algemeen reglement van de PCI. Natuurlijk zal de PCI actief betrokken blijven bij het diaconaal parochiebeleid, dat er op gericht is alle parochianen in de

Kinderen brengen in de Vastentijd eigen speelgoed naar de Speelgoedbank
[Foto: Jan Wessels]

drie onderscheiden geloofsgemeenschappen aan te sporen hun diaconale betrokkenheid met elkaar te delen.

Diaconale activiteiten

In de activiteiten op het terrein van de diaconie in de parochie zijn drie aandachtsgebieden onderscheiden.

1. *Diaconie voor de eigen parochianen*: zieken en ouderen, weduwen en weduwnaars, werklozen, gehandicapten, mantelzorgers, enz. De aandacht voor de eigen geloofsgemeenschap gaat voornamelijk uit naar mensen die met een verlies te maken hebben: partner, gezondheid, werk, etc. Onder verschillende namen bestaan in elk van de drie locaties (werk)groepen vrijwilligers voor bezoek en contact.
2. *Diaconie voor de locale samenleving*: bestrijding van armoede en het verlenen van noodhulp. Het gaat hierbij voornamelijk om materiële of financiële steun voor mensen die tijdelijk hulp nodig hebben. Vaak behoren deze mensen niet tot de eigen geloofsgemeenschap. Daarbij is niet zozeer de parochie in beeld maar de locale geloofsgemeenschap die in samenwerking met andere kerken en met het maatschappelijk werk van de burgerlijke gemeenten vooral op plaatselijk niveau actief is. Op deze wijze stelt deze geloofsgemeenschap zich nadrukkelijk present in de samenleving.
3. *Diaconie wereldwijd*: o.a. Vrede-Ontwikkeling-Missie. De parochie steunt op diverse manieren slachtoffers uit de wereld ver van ons bed. Dat gebeurt o.a. door brieven te schrijven voor Amnesty International, door financiële steun via collectes en door ondersteuning van organisaties die zich inzetten voor mensen in nood.

Naar een diaconale parochie

Het beleidsplan van de PCI sluit in zijn planning aan op deze activiteiten. Het streven is om in de komende vijf jaar twee keer per jaar een

'beraad' te organiseren om het concept "diaconale parochie" te verdiepen en te concretiseren. Eén bijeenkomst is een soort werkoverleg voor specifieke

vragen van de diaconale vrijwilligers zelf. Vanuit de locaties Zuidlaren, Roden en Assen kunnen mensen elkaar treffen rond vragen die specifiek zijn voor hun type diaconaal werk. In dit eerste beraad of werkoverleg komt de buitenkant van de diaconie aan de orde: het diaconale gezicht van de parochie en/of van de locale geloofsgemeenschappen in de samenleving. De tweede bijeenkomst gaat over de "diaconale parochie" in relatie tot één van de bestaande werkvelden van het pastoraat: liturgie, catechese, gemeenschapsofbouw, publiciteit, kinderen en jongeren. In dit beraad staat de binnenkant van de diaconie centraal of de kerkelijke kant: diaconale reflectie op de bronnen, symbolen, kerkelijke leer, vieringen etc.

Draagvlak voor het plan

De nieuwe PCI is nu in de fase aangeland om in de gehele parochie en in elk van de drie geloofsgemeenschappen een eigen herkenbare positie te verwerven. Er wordt gewerkt aan draagvlak en naamsbekendheid om daarmee de PCI een duidelijk profiel te geven. Dit vraagt om een actieve ondersteuning van diaconale activiteiten en om samenwerking met verschillende diaconale (werk)groepen in de parochie. Vermelding van de (resultaten van de) activiteiten in het parochieblad en/of op de parochiële website kan de diaconale betrokkenheid vergroten. Verder worden samen met de pastores en het parochiebestuur concrete voorbereidingen getroffen voor de organisatie van een themabijeenkomst over diaconie en liturgie. Betrokken parochianen worden uitgenodigd voor actieve deelname aan dit 'diaconale beraad' op basis waarvan gewerkt kan worden aan een meer diaconale parochie.

www.franciscus-parochie.nl
www.franciscus-parochie.nl/diaconie

Caritas op Walcheren

Vinus Matthijsse is bestuurslid van Caritas Walcheren

Sinds 1 januari 2010 is er een H. Maria-parochie Walcheren. De oude Parochies Zuid Walcheren te Vlissingen en de H.H. Petrus en Paulus Parochie te Middelburg fuseerden op die dag.

De Caritas besturen van beide parochies hadden ruim voor die datum met deskundig advies van het bisdom Breda de fusie voorbereid. Er kwam een bestuur van vijf mensen voor de bestuurstaken en voor elke parochie een commissie van drie tot vijf personen voor de uitvoerende taken, waaronder een bestuurder. Vorig jaar zijn de twee commissie opgeheven, omdat diverse taken dubbel werden gedaan. Door het opheffen van deze regionale diaconale werkgroepen werd een volgende stap gezet in de feitelijke éénwording van het Caritasbestuur. Er is nu een voltallig bestuur (drie dames en drie heren). Deze mensen zijn evenwel alle gepensioneerd en de meesten hebben er al één of twee termijnen opzitten als bestuurslid. Nieuwe, jongere leden zijn welkom en over die verjonging hebben we ook zorgen.

Wat doen wij nu?

Diaconie is niet beperkt tot de eigen parochie(leden). Natuurlijk proberen we parochianen te helpen, o.a. door eenmalige giften, kerstpakketten en geldleningen, maar we helpen direct of indirect ook mensen, die niet tot de parochie horen.

Voor de inkomsten zorgen we doordat we onze maandelijkse collecten goed in het zonnetje zetten. Daarnaast houden de leden van het Caritasbestuur in Middelburg tijdens de dienst zelf de collecten. In de afgelopen twee jaar hebben we een palmpaasmarkt, een najaarsmarkt en een Korenmarkt gehouden. Op deze 'markten' werden boeken, cd's, dvd's, kunstwerken, etc. verkocht (een curiosa- of

rommelmarkt vonden we niet passend!). We konden daarvoor de kerk of het voorplein gebruiken. Deze verkoop leverde behoorlijke inkomsten op en de bijkomende effecten waren minstens even positief. Namelijk bekendheid voor de Caritas, medewerking van parochianen, leuke activiteiten, parochianen en niet-parochianen komen op een zaterdag in de kerk. Ook heeft de Caritas een vermogen en met de opbrengst van de beleggingen werd de afdracht aan de diocesane Caritas Instelling van het Bisdom betaald. Publicitair zijn we vooral actief in de digitale nieuwsbrief en op de website van de parochie.

Hulp aan mensen

Het geld, dat we uit collecten en door die verkoopmarkten ontvingen, werd gebruikt om lokaal mensen te helpen. Alle gezinnen met kinderen in Middelburg, die op het sociaal minimum leven, krijgen al jaren een kerstgift van € 40,-. Wij doen dat samen met een groot aantal protestantse kerken in Middelburg. Veel gezinnen in Vlissingen ontvingen een kerstpakket. Samen met de protestantse kerken houden we daarvoor speciale collecten in de Vlissingse kerken. We voeden een Noodfonds, zowel in de gemeente Vlissingen als in de gemeente Middelburg. Het Noodfonds Middelburg kan geld geven aan degenen, die niet bij een kerk (willen) horen; de "kerkelijke" worden geacht te worden geholpen door de eigen Caritas of Diaconie. In Vlissingen is er een Noodfonds, dat wordt gevormd door Caritas, Leger des Heils en twee protestantse kerken, en het helpt kerkelijke en niet-kerkelijke mensen in Vlissingen.

De PCI ondersteunt ook lokale organisaties. Sommige organisaties, zoals *Mission to Seafarers*, Palazolli (kankerpatienten), Voedselbank, Kledingbank, Hospice, Witte Huis (opvang daklozen), In- en Uitloophuis ontvangen

Verkoop van boeken op de markten trekt altijd publiek

[Foto: Vinus Matthijsse]

de opbrengst van een speciale collecte. Ook verstrekken we een aantal extra kerstpakketten. Deze mensen worden geholpen op signaal van de pastores of wanneer we zelf een probleemgeval zien. We zorgen voor 'rugzakjes' voor de kinderen in het Blijf van mijn Lijfhuis. De PCI geeft, samen met de diaconieën, ook rugzakjes aan kinderen van asielzoekers, die in 2015 naar Middelburg komen. De PCI neemt bestuurlijk deel aan het overleg van de Gezamenlijke Middelburgse Diaconieën (Caritas en ca. tien Diaconieën) en aan het Noodfonds Middelburg van de gezamenlijke Diaconieën in Middelburg. De PCI heeft meegedaan aan de oprichting van een Stichting Present, die bemiddelt tussen vraag en aanbod van vrijwilligerswerk. Thans doen we mee aan de oprichting van een Stichting Schuldhulpmaatje Middelburg. De Wereldwinkel, Amnesty International, de Voedselbank en de Manteling hebben recent in de kerk voorlichting gegeven over hun werkzaamheden. De stichting 'Manteling' is een organisatie voor mantelzorgers en zorgvrijwilligers; een instelling die, die regionaal van veel betekenis is. Na afloop van de dienst kan men tijdens het koffiedrinken verder praten met geïnteresseerde parochianen. Soms leidt dat er toe dat parochianen zich daarna hebben opgegeven als vrijwilliger.

(Inter)nationale hulp

De PCI is ook (inter)nationaal actief. We beleggen (uitsluitend) ethisch in Oikocredit (microkredieten) en bij het Bisdom Breda. Voor eenmalige uitgaven bij bijzondere situaties geven we bijdragen, zoals recent acties voor Irak en Syrië, aan de Vastenactie, Memisa, Pax Christi, etc. We houden afzonderlijke collecten voor Stichtingen, die hulp in het buitenland verlenen en waaraan op de een of andere manier een (oud-)parochiaan is verbonden.

De PCI heeft altijd geld beschikbaar voor mensen, die in acute nood zitten en die zich melden "aan de poort" van kerk of secretariaat om hen van een kleine gift te voorzien. De pastores hebben een klein kasje, van waaruit zij die giften betalen. Zodra de bodem in zich komt, komt er een volgend bedrag! Verder brengen wij onze betrokkenheid met onze medemensen tot uiting via de Werkgroep Vastenactie. Deze zorgt jaarlijks voor een powerpoint presentatie voor een aantal katholieke en christelijke basisscholen op Walcheren. De opbrengst van de Vastenactiedoosjes levert natuurlijk een financiële bijdrage op, maar de activiteit is vooral educatief belangrijk. De PCI participeert in de interkerkelijke werkgroep, die gevormd is bij de komst van een Asielzoekerscentrum (AZC) in Middelburg.

Tien jaar Caritaswerk

Terugkijkend op de afgelopen tien jaar constateren we, dat we niet uitdrukkelijk prioriteiten hebben gesteld. Waar we noden ontdekten, hebben we al of niet financieel geholpen. We constateerden dat er bij de collecten in Vlissingen meer werd gekeken naar plaatselijke/regionale noden, en dat Middelburg meer kijkt naar (inter)nationale doeleinden. De som der delen geeft een uitkomst, waar het Caritasbestuur mee kan leven. Teleurstelling bestaat over de mate, waarin geholpen kan worden. Veel mensen, die financieel in de problemen zijn geraakt, kunnen wij niet helpen. De schulden zijn te groot en de financiële mogelijkheden zijn te gering. Tegelijkertijd is het een prachtige ervaring dat wanneer je iemand kunt helpen, dit ook een prima gewaarwording is. Ieder die geholpen wordt, telt. Tegenwerking in ons werk ervaren wij niet, hooguit ervaren wij dat niet iedereen zich optimaal betrokken voelt bij de diaconie. Tegelijkertijd dient gezegd, dat de medewerking van de parochianen om dingen beschikbaar te stellen voor de markten, ons erg positief heeft verrast.

www.rkwalcheren.nl/parochie/caritas

“Nomadisme heeft een sterk religieuze lading”

Interview met
Jan van der Zandt,
landelijk coördinator
voor het pastoraat voor
woonwagbewoners,
Roma en Sinti in
Nederland

Pater Jan van der Zandt msc is een gedreven en bewogen gesprekspartner als het gaat om zijn werk. De geschiedenis van woonwagbewoners, Roma en Sinti in Nederland komt al snel mee en een historisch zicht op ontwikkelingen in samenleving en kerk wordt verondersteld. Kijk op een wereld in een samenleving en buiten die beschaving.

Woonwagpastoraat 1946-1965

Meteen na de oorlog, in 1946, wordt in Nijmegen een nieuwe R.-K. Vereniging van Woonwag liefdewerken opgericht door Pater Terburg. Volgens pater Terburg pasten de woonwagbewoners niet binnen de georganiseerde zielzorg, en werd aan de geestelijke verzorging van deze mensen te weinig aandacht besteed. Het gevolg was dat de meeste woonwagbewoners nog maar ‘met een dun draadje aan het katholieke geloof hingen’. Op 1 juli 1955 wordt een landelijke aalmoezenier aangesteld: pater J.E.L. Brand s.j. die zich vooral zou gaan bezighouden met de organisatie en de coördinatie van de zielzorg. Ook gaf hij adviezen aan de parochiegeestelijkheid en plaatselijke aalmoezeniers. In januari 1962 wordt pater Brand opgevolgd door pater A. Oremus s.j. (ook wel de pèrre genoemd). Zijn basis is het bureau van het Landelijk Katholiek Woonwagwerk te 's-Hertogenbosch, maar hij reist erg veel, zowel in binnen- als buitenland. Regelmatig bezoekt hij internationale congressen.

In het midden van de jaren zestig is er op zo'n veertig van de ongeveer vijftig regionale woonwagencentra sprake van een regelmatige pastorale zorg. Er is meestal een kapelruimte,

voor iedereen toegankelijk. De pastorale zorg vindt plaats in teamverband met maatschappelijk werk, clubwerk, onderwijs en gezondheidszorg. Er zijn over het land dan ruim veertig aalmoezeniers werkzaam, meestal priesters vanuit orden en congregaties. Deze vorm van categoriaal pastoraat kent lage drempels. De aalmoezenier, die regelmatig het centrum bezoekt, verricht zelf de voorbereidingen voor de doop, eerste communie en – zo ze al plaatsvonden – huwelijken. Hij bezoekt de zieken en gaat voor bij begrafenissen. Voor sacramentbediening komt iedereen in aanmerking en niemand wordt uitgesloten.

Landelijk woonwagpastoraat na 1980

In de jaren tachtig werken veel priesters in het woonwagpastoraat zonder salaris. De paters van het Heilig Hart willen de functie van Jan van der Zandt wel ondersteunen, maar tegelijk vragen zij of er salariëring voor het werk mogelijk is. Met de hulp van Mgr. Zwartkruis, bisschoppelijk gedelegeerde voor het woonwagpastoraat, is dat toen geregeld. Het landelijk woonwagpastoraat wordt omgezet in een aparte stichting en pater Jan krijgt een benoeming van Kardinaal Willebrands.

Pater Jan van der Zandt begint feitelijk in 1981 met het woonwagwerk in Den Bosch. “Er is hier een centrum voor maatschappelijk werk en onderwijs en het woonwagpastoraat is er aan toegevoegd. De wereld van de woonwagbewoners, Roma en Sinti en de ontwikkelingen daarin hangen nauw samen met de wetgeving rondom woonwagens en hun bewoners. Tot 1968 was het gebruik om grote centra te maken, die een eigen bestuur

kenden, het woonwagenschap, met wethouders uit de omliggende gemeenten als bestuurders. Er ontstonden zo ongeveer 50 grote centra in het land.”

“In 1978 ontstond nieuwe wetgeving met drie belangrijke doelen. Het ging om decentralisatie voor wat bestuur betreft, dus afbouw van de aparte woonwagenschappen, en overdracht naar de gemeenten. Het tweede doel was deconcentratie, dus ombouw van grote naar kleinere centra. En het derde doel was normalisatie, dus van een reizend woonwa-

genbestaan naar een normaal burgerbestaan in gewone huisvesting in gemeenten. Het woonwagpastoraat met in elk centrum een aalmoezenier verliest zo ook zijn vertrouwde structuur.” De voornaamste taak van pater Jan van der Zandt wordt dan om het categoriale woonwagpastoraat om te bouwen en waar mogelijk over te dragen aan het parochiepastoraat.

Jan van der Zandt is geboren in september 1942 in Druten, het land van Maas en Waal, waar hij opgroeit. Hij volgt de voorbereidende klas voor het seminarie bij de missionarissen van het Heilig Hart in Tilburg. Daar wordt een probleem aan zijn ogen geconstateerd, waardoor hij het advies krijgt niet de paterstudie te gaan doen (want dat is veel leeswerk), maar de frater- broederstudie. Hij doorloopt de lagere landbouwschool en tuinbouwschool, gevolgd door een jaar noviciaat in Steijn te Limburg. Dan volgt in Tilburg 2,5 jaar junioraat. In die jaren verricht hij vooral het handwerk van landbouw op de kloosterboerderij en ontdekt hij dat in dat werk niet zijn roeping ligt. Hij gaat de middelbare landbouw- en tuinbouwschool volgen. Daarna kan hij de leider van de kloosterboerderij worden. Hij ontdekt de wens om priester te worden en uitgezonden te worden naar de missie. Na een kleine omzwerving komt hij terecht op de Latijnse school in Gemert. In 1968 volgt hij bij de Fathers van Mill Hill filosofie. Daar ont-

stond het perspectief voor uitzending naar de Filippijnen, maar vanwege verandering in de wetgeving voor verblijfsvergunningen ging dat niet door. In Australië is inmiddels een seminarie voor late roepingen in wording en Jan van der Zandt gaat in Sydney drie

ontwikkelingssamenwerking- werk en missionair pastoraat. Een opkomende netvliesloslating zorgt ervoor dat Jan van der Zandt na enkele jaren terugkeert naar Nederland. Na de operatie is de verblijfsvergunning vervallen en wordt hij uitgezonden naar Papua

Nieuw-Guinea met collega's uit Australië. In januari 1980 keert hij definitief terug naar Nederland. Naast tijdelijk parochieel werk in Eindhoven volgt hij de Klinisch Pastorale Training in Nijmegen en volgt daar ook een opleiding crisismanagement. In de zomer van 1980 overlijdt de hoofdaalmoezenier pater Oremus s.j. van het woonwagpastoraat.

Pater Jan van der Zandt msc

jaar theologie studeren. Terug in Nederland volgt in 1973 de priesterwijding als pater van het Heilig Hart. Hij wordt uitgezonden naar Irian Jaya als missionaris en rubberboer. De rubbertuinen van de dorpjes beginnen dan oogst te leveren en zorgen door de export ervan voor een bron van inkomsten. Het is tegelijk

De sollicitatie van pater Jan van der Zandt wordt omgezet in een benoeming en zo leert hij de wereld van de woonwagbewoners van binnenuit kennen. Pater Jan is sinds het najaar van 1980 in de wereld van het maatschappelijk werk en pastoraat onder woonwagbewoners en later Roma en Sinti actief geweest.

Priesters zijn gestart met het woonwagenvastoraat

Grote veranderingen in de woonwagenwereld

“Voor de woonwagenbewoners luidt de wet van 1978 ook grote veranderingen in. Veel woonwagenbewoners hadden vanuit de grote centra allerlei bedrijffjes opgericht, vaak in de metaal en kringloophandel. Door de herplaat-singen die op gang kwamen bij de afbouw van de grote centra, verliezen veel ondernemers de plaats voor hun bedrijf en zo ook hun bedrijf. Het is voor die mensen helemaal niet zo vanzelfsprekend om dan maar een nieuw beroep te gaan leren en uitoefenen. Het gevolg is dat al die mensen een uitkering krij-gen in plaats van met hun eigen bedrijf een inkomen te verdienen. Een uitkering is ook te zien als een vorm van verzorging, bevoog-ding, en verslaving zelfs. Het maakt mensen eerder afhankelijk dan zelfstandig en door de later alsmaar strenger wordende cultuur van controle en bestraffing maakt het mensen ook wantrouwig van overheid en overheids-instanties. Dus ook van de circuits, waar hulp en begeleiding vandaan komt.”

Coördinator van het woonwagen-pastoraat

Binnen het woonwagenvastoraat heeft pater van der Zandt ook in die tijd de taak om het landelijke pastoraat te coördineren. “De meeste aalmoezeniers zijn paters van ordes en congregaties en worden voor hun werk-zaamheden niet betaald. Het pastoraat is eigenlijk een vorm van vrijwilligerswerk, en

voor de kosten van levensonderhoud zorgen die ordes en congregaties. Op de lange duur kon dat natuurlijk niet als gewone organi-satie blijven functioneren. Paters gingen iets anders doen en dan was er nauwelijks of geen ruimte om tot opvolging te komen. Het coördinator van het landelijk woonwa-genpastoraat zijn groeit in feite steeds vaker tot deelpastor zijn in een centrum zonder aalmoezenier en crisispastor zijn bij moeilijke situaties. Het nomadisch zijn of reiziger zijn kent een grote religieuze lading. De apostelen waren alle reizigers. Pelgrimages zijn bijna altijd diverse vormen van reizen. Ordes en congregaties hebben veel affectie met reizen en rondtrekken. Dus woonwagenvastoraat kan aansluiten bij die lange traditie. Aalmoe-zeniers zijn bij woonwagenbewoners vaak kind aan huis geworden. Ze zijn aanwezig op kernmomenten in het leven, zoals trouwen, geboorte, communie, sterven, en als er iets speelt dat opvalt of belangrijk is. Ze komen op bezoek als mensen ziek zijn. Je zou dus kunnen zeggen dat het mogelijk moet zijn om die relatie met het katholieke geloof mee te nemen over de deconcentratie heen naar waar de mensen terecht zijn gekomen. Maar dat is nog niet zo heel gemakkelijk. In het parochiepastoraat speelt een heel andere cul-tuur. Daar is het katholieke geloof vaak iets van middenstand, van mensen met niveau, van mensen die geschoold zijn en gewend om dingen te regelen in woord, geschrift en met afspraken. Vaak is er ook een aversie tegen mensen die anders zijn, anders doen, anders denken, anders geloven. Of er speelt ronduit discriminatie mee. De aalmoezeniers ervaren dat er in de parochies weinig kennis, capaciteit en bereidheid aanwezig is om deze bijzondere vorm van pastoraat onder niet de gemakkelijkste mensen over te nemen. Op veel plaatsen is er zelfs sprake van onvrede en tegenwerking vanuit de parochies. Het ideaal dat de parochies het pastoraat zouden kunnen overnemen, blijkt vaker niet dan wel waar. Zo blijven religieuze aalmoezeniers of paters nodig om de woonwagenbewoners pastoraal en sacramenteel te begeleiden, al of niet verbonden aan dekenaten of andere regionale kerkstructuren. Het is geen gemak-kelijke tijd.”

“Terwijl dus de hoofdtaak is het begelei-den van de decentralisatie richting over-name door het parochiepastoraat, is het in feite voortdurend crisismanagement om de functie van pastoraat overeind te houden en er iets van te maken, tegen alle verzet en tegenstand in. In de loop van de tijd komen er naast de religieuze aalmoezeniers en pastores ook vrijwilligers, die mee kunnen en willen helpen in deze bijzondere vorm van pastoraat. Het hoofddoel is dus het begelei-den van de deconcentratie van het speciale woonwagenvastoraat en de overname door parochiepastoraat.”

Woonwagenwereld in verandering

“De woonwagenbewoners hebben veel tijd nodig gehad om in de nieuwe omstandig-heden in te groeien. Burger worden, naar school gaan, werk zoeken, in een wijk wonen in een gewoon huis, meedoen met de cultu-rele gewoonten van Nederlanders: het kost allemaal veel tijd. Door al die reorganisaties wijzigen de sociale structuren en netwerken van de woonwagenbewoners onderling. Op de grote centra was er onderlinge socialisatie en ook sociale controle en tegelijk gemeen-schap en solidariteit. De ene familie helpt de andere als het een keer tegenzit. Als er kleinere centra komen en mensen in de woonwijken ge-plaatst gaan worden, als er economische

verschillen ontstaan tussen de mensen op de centra en in de wijken, wijzigt die onder-linge sociale netwerkcultuur. Of als mensen alleen gaan wonen verdwijnt die zelfs. Ook de gemeenschap en solidariteit met elkaar verdwijnt. Voor mensen die genoeg weerbaar zijn om voor zichzelf op te komen is het geen probleem. Maar voor wie dat onvoldoende zijn is het juist wel een probleem. Met name als de cultuur van formulieren invullen, regels kennen, meedoen met de vaak juridische ingevulde gedragswijzen niet goed is opge-bouwd. Begeleiding is dan nodig voor de mensen met de minste geestelijke vermogens en die

het niet zelfstandig red-den. Zowel wat schoolgaan, maatschappelijk werk, als gezondheidszorg betreft. Bij die mensen schuurt het dat de wijk niet bij hen past en zij niet bij de wijk. Heel vaak is dan de inzet op schoolbe-geleiding de enige weg om tot begeleiding te komen. De schoolbegeleiding van de grote centra vervult in die overgangs-jaren vaak een brugfunctie naar allerlei instanties. En vergelijkbaar doen de woon-wagenvastores hetzelfde. Vanuit hun functie van sacramenteel en levenspastoraat of cri-sispastoraat vervullen ze de diaconale rol van bemiddelaar, wegwijzer, tussenfiguur.”

Deconcentratie voltooid

In 1999 eindigt de periode van overgang door het einde van de speciale Woonwagenwet, die de deconcentratie begeleidde. Volgens die wet is de deconcentratie en normalisatie voltooid. In de huisvestingwet staat sinds 1999 ook de bepaling dat woonwagenbewoners en woonwagens onder de normale woningbouw en woningbouwwet vallen. Het afkomstartikel is in de woningwet

geschrappt. Volgens dat artikel konden woon-wagenbewoners eerst een recht houden om als woning een wagen toegewezen te krijgen. “In de jaren negentig van de vorige eeuw is er dus

aan de ene kant de overgang van aalmoeze-niers naar projectpastores en vrijwilligers in de parochies. En binnen de parochies is er de vraag: waar hoort het woonwagenvastoraat bij? Bij pastoraat? Bij liturgie? Bij diaconie of kerk en samenleving? Bij Missie, ontwik-kelingssamenwerking en vrede? De werk-groepenkerk is goed georganiseerd, maar weet geen weg met een club of iets dat er niet onder valt. Woonwagenvastoraat is zowel pastoraat, verkondiging en catechese, liturgie en sacramenten, diaconie en hulp, gemeen-schapsvorming en past dus niet in één hokje.” Tussen 1995 en 2005 heeft pater van der Zandt gewerkt aan interparochiële

“Het nomadisch zijn
of reiziger zijn
kent een grote
religieuze lading”

Wie we zijn

Het Pastoraat Woonwagengewoners in Nederland (PWN) is een landelijke katholieke instelling voor pastorale zorg voor woonwagengewoners, Sinti en Roma in Nederland. Het PWN is opgericht in 1981. De instelling wil bevorderen dat het pastoraat en de diaconale zorg onder woonwagengewoners, Sinti en Roma wordt behartigd door de parochie waartoe die bewoners behoren. Daarvoor biedt het PWN ondersteuning aan parochies. In het beleid zijn opgenomen: a. het versterken van de communicatie met parochies en bisdommen; b. het benadrukken van de eigen verantwoordelijkheid van parochies en bisdommen; c. het respecteren van de eigenheid van religie, taal, cultuur en muziek van de doelgroep; d. het versterken van hun positie in Kerk en samenleving en e. het bestrijden van vooroordelen. Om dit doel te bereiken is de rol van intermediairs (bemiddelaars) van wezenlijk belang. Een belangrijk beleidspunt is de toerusting van deze intermediairs.

PWN

Pastoraat voor Woonwagengewoners, Sinti en Roma in Nederland

structuren. Er komen diakens bij, vrijwilligers en contactpersonen. Soms pastores die door een eigen vorm van projectfinanciering met een eigen stichting konden functioneren. Vaak met hulp van subsidies van de Nederlandse religieuze ordes en congregaties.

Krimp en afbouw

“Vanaf 2005 komt er weer een nieuwe fase. Dan wordt het woonwagendorstoraat achterhaald of overspoeld door het krimpsenario van de kerk. Parochies en werkgroepen gaan fuseren. Dekenaten verdwijnen, waarmee eerder moeizaam samenwerkingsrelaties zijn opgebouwd. Parochies worden nu zo groot als een dekenaat. Er komen minder pastores die meer werk hebben. Vrijwilligers moeten de kerk draaiend houden. Vind daar maar eens oog en oor voor speciale groepen die veel aandacht nodig hebben.”

De krimp van de kerk uit zich in bezuinigingen. Ook landelijk ontkomt het woonwagendorstoraat niet aan reorganisatie en bezuiniging. Uiteindelijk is het landelijk centrum met veel kunst- en vliegwerk overeind gebleven, mede door de hulp van religieuze ordes en congregaties. En omdat pater Jan in dienst is gebleven en nu als vrijwilliger veel werk doet. Maar ondanks de steun van de KNR PIN is er het uitzicht van afbouw. Er komt in de komende jaren ieder jaar minder geld binnen. Geld voor een opvolger is er niet. Dus het is roeien met een steeds kleiner bootje en met steeds minder riemen. “Ook regionaal spelen dezelfde problemen en processen. Er is rond 2005 besloten om de woonwagengewoners als grootste groep over te dragen aan het parochiepastoraat en de structuren die daar ontstaan. Wie wil van de inmiddels in Nederland ingegroeide derde generatie, kan en vindt zijn weg wel. Er zijn veel woonwagengewoners die de weg van school, werk, woning, cultuur gegaan zijn en gewoon meedoen met de samenleving. En dus ook met de kerk. Mensen ontwikkelen zich gelukkig. Vanaf 2005 is er vanuit het kleiner wordende woonwagendorstoraat met name aandacht voor de achterblijvers, de mensen die niet zo zelfstandig zijn, de mensen met veel begeleidingsvragen en hulpvragen. Daar horen ook veel Roma en Sinti bij. Vooral bij diegenen die het nomadische nog in zich hebben en zich daar naar gedragen.”

Roma en Sinti, wereld van problemen en uitsluiting

“Sinti zijn uit India afkomstig en zijn vaak katholiek. Roma komen uit de Balkan sinds 1977 en zijn van verschillende religies: katholiek, orthodox, moslim of heidens. Het zijn geen overeenstemmende cultuurgroepen. Ze blijven verschillend, ook onderling. Het coördinerende pastoraat heeft de pastores en vrijwilligers ondersteund in het omgaan met al die groepen en hun eigenaardigheden. Het pastoraat dient er te zijn voor alle Roma en Sinti.”

“Nederland is sinds 2005 in wetgeving, controle en cultuur steeds strenger geworden naar vreemdelingen. Daar hebben woonwagengewoners, Roma en Sinti last van. Het

beleid rond vreemdeling zijn is scherper, anders, minder gedogend. Mensen die een andere cultuur hebben, een ander gedrag, geen officiële papieren, worden dan op een gegeven moment stateloos, dakloos, echt zwerfend en niet-bestaand. Dan ontstaan echte problemen, met name voor oudere mensen.”

“In 1988 hebben de toen aanwezige Roma een generaal pardon gekregen voor wat het verkrijgen van formele papieren betreft. Toch waren er toen zo'n 500 mensen, die zich niet goed hebben kunnen legaliseren. Daar zijn weer gezinnen bijgekomen en de natuurlijke aanwas binnen de groep heeft ervoor gezorgd dat het er nu tussen de 3.000 en 5.000 zijn. Ruim 20% van deze mensen heeft nog steeds geen geldige of onvolledige papieren en dan ontstaan er bij de huidige ingewikkelde regelgeving complexe problemen. Onder de Roma zijn personen die lijden aan psychische

ziekten, ongeschooldheid, werkloosheid en armoede, met sterkere nomadische culturele bepaaldheid. Er is veel laissez-faire en in het hier en nu leven. Weinig gerichtheid op regels. Dat levert een vorm van mensen op waar moeilijk mee is samen te leven of mee om te gaan. De sterk gereguleerde samenleving van nu haakt daarbij af. Als de instanties er niet meer zijn, loketten sluiten, deuren dichtgaan, helpers afhaken, blijven mensen hangen in een soort niet-bestaan. Die onbestemdheid wordt nog groter als er geen legale papieren zijn, geen tweede kans, geen gedogen. De casuïstiek leert dan hoe hard de Nederlandse samenleving kan zijn. De protocollen, regels en sancties leiden er toe dat er een stateloze onderlaag aan het vormen is, die weer gaat zwerven.”

Uitdaging voor parochies

“Voor parochies blijft het de uitdaging om zich in te leven in vreemdelingen, mensen die elders uit de wereld komen, met andere culturen en gedragingen. Geef ruimte aan die mensen en kijk of je van daaruit iets kan doen aan helpen, solidariteit, begeleiden, opnemen. We leven nu in een participatiesamenleving, althans die wordt van bovenaf steeds meer gepropageerd. Voor wat welzijn en zorg betreft wordt eerst gekeken naar de eigen opvangnetwerken. Van oudsher hadden woonwagengewoners, Sinti en Roma die in de eigen clans en families. Maar een lange geschiedenis van deconcentratie en interculturalisatie heeft ervoor gezorgd dat die familieclans niet meer bestaan en uiteen gevallen zijn in kleine gezinnen, die voor zichzelf zorgen. Dan blijft een groep over met allerlei sociale problemen. Hopelijk kan een geloofsgemeenschap voor die mensen een alternatieve familie of clan zijn.”

Pater Jan van der Zandt met Nederland als werkgebied

www.pwin.nl
Emmaplein 19C,
5211 VZ 's-Hertogenbosch

Foto's zijn van Hub Crijns

Kerk en Roma in Nieuwegein; een oefening in presentie

Hans Oldenhof is pastoraal werker in de Parochie van de heilige Drie-eenheid in Nieuwegein

In 1978 streken na een Generaal Pardon zeventien oosters-orthodoxe Roma gezinnen uit de Balkan neer in Nieuwegein. Nu wonen ongeveer vierhonderd Roma verspreid over de hele stad.

De uitkeringsafhankelijkheid en de criminaliteitscijfers zijn zeer hoog. Ook is er veel sprake van een slechte gezondheid. Vriendschappelijke contacten met gadjes (niet Roma) zijn dun gezaaid. De beeldvorming over en weer is over het algemeen zeer negatief. Sinds 2008 is er meer drang en dwang in de aanpak van de overheid. Er gaan nu meer kinderen (ook meisjes) naar school, de overlast is minder en voor de vele multi-probleemgezinnen is meer aandacht.

Pastorale contacten

Pater Jan van der Zandt msc (73) kent veel Roma uit deze regio, ook over langere tijd. Hij bracht pastoor Tiedink er in 1987 toe om een uit huis gezet gezin tijdelijk in en rond zijn pastorie te huisvesten en met succes druk uit te oefenen voor herhuisvesting. Pater Martien van Dijk svd († 2011) van de Missionaire Leefgroep in Nieuwegein en zuster Ulrike Braun uit Utrecht brachten jarenlang huisbezoeken bij een aantal gezinnen. Roma komen aan de deur bij de beide pastorieën voor wijwater en wierook en ze bidden in de Mariakapellen. Zo kwam ook mijn eerste contact tot stand: een hele familie stond voor de deur van de pastorie, omdat ze wilden bidden bij Maria om een goed nieuw begin na detentie van vader.

Werkgroep in de parochie

Toen pater Jan jaren later, eind 2011, met succes druk had uitgeoefend op de gemeente om het gezin van deze man te herhuisvesten vroeg hij de Parochiële Caritas Instelling (PCI) om mee te betalen aan de inrichting en contact

met dit gezin te houden. Zo ben ik er als pastoraal werker met het profiel diaconie in gerold. Pater Jan wilde meer: een werkgroep. Die werd in 2012 gevormd met instemming van de PCI. Deze wilde immers beter leren omgaan met verzoeken om noodhulp voor Roma, die af en toe, al dan niet via pater Jan, binnen komen. Omdat er een werkgroep was kon ik mijn ervaringen delen en overdenken. Aanvankelijke weerstand veranderde in nieuwsgierigheid: hoe leven deze mensen? Ze hebben gauw door of je belangstelling oprecht is. En er is een heilig ontzag voor pastores. Vrijwilligers durven het contact meestal niet aan; zelfs niet met een kerstpakket in hun handen. Ik leerde ongeveer tien gezinnen kennen en een aantal mensen uit de zorgketen, organiseerde twee avondbijeenkomsten en ging af en toe mee naar instanties.

De eerste bijeenkomst in het Stadshuis ging over religie en cultuur; daar waren een paar Roma bij. De tweede ging over het gemeentelijk beleid. De burgemeester was er. Vijfentwintig Roma praatten mee; ongekend voor de stad, omdat er in meer dan 35 jaar nooit een goede overlegstructuur tot stand is gekomen. Een derde avond, over het toekomstperspectief, kwam na vele gesprekken niet van de grond. Steeds weer kwam ik erachter dat de meeste Roma aan het overleven zijn. Er wordt wel meer dan vroeger gedroomd van diploma's en een eigen bedrijfje. Maar er wordt als vanouds, toen men nog met caravans door Europa trok, bij de dag geleefd.

Van verkenning naar presentie

De werkgroep rondt het verkenningsproject nu af en ik schreef een vijftal artikelen voor het parochieblad van Nieuwegein, *De Hoeksteen*. De tekst gaat ook naar de zorgketen en de politiek. Er wordt zelden tot nooit publiek vanuit echte verbondenheid met deze mensen

Aan de tweede bijeenkomst over het gemeentelijk beleid deden burgemeester en vijfentwintig Roma mee

[Foto: Bert Eggink]

gesproken. Die lastige en brutale Roma zijn object van beleid, terwijl er pas toekomst is als er over en weer gezag en vertrouwen wordt opgebouwd. Dat vereist een lange adem en een veel hoger "presentiegehalte" dan de overheid maar ook veel professionals op willen en kunnen brengen. Juist de kerk is door haar onafhankelijkheid in staat om op het belang van presentie te wijzen, nadat ze zichzelf via genoemde werkgroep op heel bescheiden wijze heeft geoefend in deze presentie. Het is geen succesverhaal. Ik leerde de harde kanten van onze maatschappij kennen en ook wat het betekent in een achterstandssituatie te leven. Je loopt tegen dezelfde grenzen op als de Roma zelf. Presentie onder de Roma is een leerschool in het afleggen van de rol van hulpverlener. Het is een leerschool in oprechte belangstelling en in "het lijden mee uithouden", zoals dat gelukkig aan de gangbare definitie van diaconie is toegevoegd. Af en toe kun je "helpen". Maar de persoonlijke betrokkenheid wordt het meeste gewaardeerd. Omdat ze zo zeldzaam en zo onmisbaar is?

Zoek de armen op

"Zoek de armen op" zegt onze paus. Ik had diverse Roma, die in grote structurele nood verkeren, nooit leren kennen als ik niet actief op zoek was gegaan. Zo zocht ik op het Romafeest van San Georgio naar mensen om te interviewen. Daar kwam niets van terecht, maar iemand vroeg me eens thuis langs te komen. Het bleek een samengesteld gezin te zijn, met twee baby's, dat al meer dan een jaar leefde van criminaliteit, omdat er geen uitkering meer binnenkwam. Van het een kwam

het ander, steeds in samenspraak met de samenwerkende diaconieën en pater Van der Zandt. Op een gegeven moment schreef ik aan de zorgketen een brandbrief met een icoon van Sint Joris en de draak er voor op. Eronder stond: "Een draak van een situatie, door Sint Joris aan het licht gebracht". Ik beleefde dit echt zo: ik had deze mensen wel zo toevallig leren kennen dat alleen de Voorzienigheid erachter kon zitten. Met welk doel? Niet om "aan een oplossing te werken". Want het gezin kwam op straat te staan en aan de thuisloosheid van de meesten is nog steeds geen einde gekomen. Vlak voor de huisuitzetting schreef ik, op Goede Vrijdag: "De zorgketen wast zijn handen in onschuld". De burgemeester (van IJsselstein) was furieus. Zijn mensen hadden toch hun werk goed gedaan? "De Roma waren onvoldoende ingegaan op het zorgaanbod". Het moest uitgepraat. De lucht was geklaard toen ik aangaf dat de zorgketen niet Pilatus' machtswellust of onverschilligheid heeft; enkel is er onmacht aan beide zijden om elkaar te begrijpen en tegemoet te komen. De burgemeester zette zich in voor een betere communicatie tussen de kerken en de overheid. Zo kwam uit iets slechts toch iets goeds voort. Van mijn leermeester, de moraaltheoloog Theo Beemer, leerde ik ooit: 'het doen van het goede is mystagogisch'. Ik weet nu wat hij bedoelt.

www.3eenheidparochie.nl
onder Nieuwegein/diaconie

Zie voor algemene gegevens over de Roma:
www.movisie.nl/artikel/monitor-over-sociale-inclusie-roma-sinti-nederland

Eigen armen eerst

Jan Maasen is medewerker Dienen en missiesecretaris van het Bisdom Rotterdam

Met de invoering van de Participatiewet, de Wmo 2015 en de Jeugdwet per 1 januari 2015 is er veel veranderd op het gebied van zorg, werk en inkomen. Veel taken zijn overgedragen aan de gemeenten. Die moeten die taken ook nog eens uitvoeren met minder geld.

Een van de gevolgen is, dat er verschillen ontstaan tussen gemeenten. Zullen die verschillen zo groot worden, dat je beter kunt verhuizen naar een andere gemeente om ondersteuning te krijgen? Of zullen gemeenten straks bepalingen in hun verordeningen opnemen die dit zorgtoerisme moeten voorkomen? Ik ken nog geen concrete gevallen, maar helemaal denkbeeldig zijn deze vragen niet.

Plaats van herkomst bepaalt uitkering

De geschiedenis van de armenzorg staat vol voorbeelden. Tot vijftig jaar geleden, toen de Bijstandswet werd ingevoerd, was woonplaats, of beter misschien nog: herkomst, een heel bepalende factor voor de hoogte van ondersteuning. Eeuwenlang was het gebruikelijk om, wanneer de middelen voor armenzorg schaars werden in een periode van economische tegenslag, bepaalde groepen uit te sluiten van ondersteuning. Inwoners van eigen dorp, stad of gewest kregen dan de voorkeur boven bedelaars, landlopers en andere vreemde armen. Gaf dat niet voldoende soelaas, dan werd er ook gekort op de uitkeringen aan de eigen armen.

Ongeschiktheid, nabijheid en meegaandheid

In de Middeleeuwen ontstond de armenzorg lokaal, eerst op het platteland, later ook in de opkomende steden. Bij elke vorm van armenzorg speelt de vraag: wie wil je daarmee ondersteunen? In alle antwoorden daarop zie

je volgens Abram de Swaan (*Zorg en de staat, 2007-7*) telkens drie voorwaarden om voor armenzorg in aanmerking te komen: ongeschiktheid, nabijheid en meegaandheid.

Bij *ongeschiktheid* gaat het om de vraag of je in staat bent om in je eigen onderhoud te voorzien. Ben je daartoe ongeschikt, omdat je te oud bent, of te jong, of lichamelijk of geestelijk gehandicapt, dan ben je een 'ware arme'. Omdat je buiten je schuld in armoede bent geraakt, mag je dan rekenen op ondersteuning. Maar als je in beginsel met werken in je onderhoud zou kunnen voorzien, ben je een 'onechte arme' en word je buitengesloten. Bedenk daarbij ook, dat in voorgaande eeuwen de verwachtingen ten aanzien van het meewerken door ouderen, kinderen of mensen met een beperking anders waren dan nu. Vaak was er nog wel een klus te doen.

Nabijheid betreft de sociale relatie tot degenen die bijdragen aan de armenzorg. Je kan dan denken aan verwantschap, zoals familiebanden of werkkring, maar ook aan verblijfplaats. Dit criterium van verblijfplaats werd al door het Tweede Concilie van Tours (567) gehanteerd: "Dat iedere gemeenschap de autochtone armen en behoeftigen op passende wijze voede, elk naar eigen vermogen, opdat niet de armen van de ene gemeenschap naar de andere zullen zwerven." Na de Opstand ging ook religie als een vorm van nabijheid gelden. Allereerst bij de protestantse diaconieën, die ook protestantse vluchtelingen uit het buitenland gingen ondersteunen, ook al waren ze vreemdelingen. En vanaf de tweede helft van de zeventiende eeuw zie je de vorming van armenbesturen bij de andere kerkgenootschappen (de 'getolereerde kerken'), die de bedeling van de eigen geloofsgenoten op zich gaan nemen.

'Meegaandheid' tenslotte duidt op de mate van acceptatie van de heersende maatschappelijke verhoudingen. 'Fatsoenlijke armen' en 'schaamarmen', die het liefst hun ellende verborgen hielden en de liefdadigheid accepteerden zonder erom te bedelen, konden armenzorg krijgen. Maar voorzag je met diefstal en bedrog in je levensonderhoud, vertoonde je onzedelijk gedrag, zoals overspel, hoererij, verkwisting en dronkenschap, wilde je niet werken voor de kost, eiste je bedeling op of toonde je je ondankebaar, dan werd je bestraft met uitsluiting.

Fragiel evenwicht

Veel lokale voorzieningen op het gebied van de armenzorg kenden een fragiel evenwicht tussen inkomsten en uitgaven. Problemen ontstonden vaak door verstoringen van buitenaf, zoals oorlogsgeweld, overstromingen, epidemieën, strenge winters en veeziekten. Daardoor nam het beroep op de voorzieningen toe. De groei van het aantal arme nieuwkomers vormde een groot probleem voor de plaatselijke armenzorg. Via beperkende maatregelen probeerde men de toevloed in te dammen. In 1531 vaardigde Karel V een edict uit, dat zelfs gold voor heel de Nederlanden. Arme mensen werd verboden hun woonplaats te verlaten, behalve bij calamiteiten als oorlog, overstroming of brand. De parochies werden verplicht alle inwonende armen naar behoren te ondersteunen. Mensen die verhuisd waren naar een andere parochie en daar verarmden mochten pas een beroep op de armenzorg van hun nieuwe woonplaats doen, nadat ze er een jaar zelfstandig hadden gewoond. En er werd een bedelverbod ingesteld.

Die termijn van één jaar is in het gewest Holland nadien formeel nooit gewijzigd, omdat men hier altijd veel behoefte had aan nieuwe arbeidskrachten. In de Noordelijke gewesten werd de termijn van inwoning, waarna iemand op de armenzorg van zijn nieuwe woonplaats een beroep mocht doen, in de loop der tijd verlengd naar vier of vijf jaar. En specifieke voorzieningen in de Hollandse steden hanteerden ook langere termijnen. Zo waren de Amsterdamse huissittenmeesters al in de middeleeuwen pas bereid een arme

te ondersteunen wanneer die minimaal drie jaar burger of vijf jaar inwoner was geweest.

Akten van indemniteit

Steden en dorpen begonnen in de zeventiende en achttiende eeuw van nieuwe inwoners formele garanties te eisen. Zij werden pas in de stad toegelaten als zij van de bestuurders van hun vorige woonplaats een bewijs van goed gedrag konden tonen, en een persoon of instelling zich garant stelde voor hun onderhoud voor het geval zij tot armoede zouden vervallen, of zouden overlijden en wezen nalaten. Zonder deze borgstellingen mochten nieuwelingen zich niet vestigen, en niemand mocht hen woonruimte verhuren. Deze borgstellingen werden akten van cautie of akten van indemniteit genoemd. In tijden van economische achteruitgang werden de termijnen waarop de vorige woonplaats nog garant moest staan, steeds verder verhoogd.

In 1818 verving de Wet op het domicilie van onderstand de akten van indemniteit. Deze wet bepaalde dat na vier jaar verblijf en het betalen van belastingen in een nieuwe gemeente hulp gevraagd kon worden. De akten van indemniteit verlostten de armenzorgvoorzieningen van de zorg voor nieuwkomers. Maar ze hadden wel een nadeel: ze bleven nog lange tijd verantwoordelijk voor arme dorpsgenoten die naar elders verhuisd waren. Zo moesten de armmeesters van Zoetermeer in 1748 een doodskistje betalen voor een kind in Bleiswijk, kostgeld voor een jongen in Hazerswoude, huishuur in Maasland en Pijnacker, winkelwaren in Zevenhuizen en nog wat kostgeld in Hillegersberg. En het kostte moeite om steeds te achterhalen op wie de kosten voor de arme nieuwkomers konden worden verhaald.

Abram de Swaan, *Zorg en de staat - Welzijn, onderwijs en gezondheidszorg in Europa en de Verenigde Staten in de nieuwe tijd*, digitale heruitgave, 2007-7.
http://dbnl.nl/tekst/swaa005zorg01_01/swaa005zorg01_01.pdf

Wat hebben wij met elkaar?

Ellen Custers is projectmedewerkster M25 en Hub Vossen is stafmedewerker en aalmoezenier van Sociale Werken in het bisdom Roermond

Wim van Meijgaarden, hoofdaalmoezenier van Sociale Werken, sneed bij de opening van de Sociale Studiedag een belangrijk thema aan.

“Om tot solidariteit te komen zullen mensen passie voor elkaar moeten hebben. De vraag ‘wat hebben we met elkaar?’ kan helpen om deze passie en solidariteit tot bloei te laten komen. Onze samenleving is meer dan een verzameling onafhankelijke personen, onderlinge verbondenheid is van groot belang. We kunnen niet mens zijn zonder anderen.”
 “Zeker als we bekijken dat in onze huidige samenleving sprake is van snelle individualisering, ontkerkelijking en ontkerstening, is het van belang om die verbondenheid te blijven benoemen. Maar we moeten ook de rol van kerken niet klein maken. Kerken zijn nog steeds een grote maatschappelijke speler in het maatschappelijke middenveld. Ze zijn bondgenoot in het samenwerken met mensen met eenzelfde ideaal. Het is ook onze verantwoordelijkheid om overheid te wijzen op blinde vlekken en op haar verantwoordelijkheid het op te nemen voor zwakkeren in de samenleving.”

Kritische vragen stellen

Mgr. de Korte, bisschopreferent voor Kerk en Samenleving, hield de aanwezigen voor, dat het niet zozeer gaat om het hebben van een antwoord op de vaak complexe maatschappelijke vraagstukken, maar veel meer om het stellen van de juiste (kritische) vragen die leiden tot nadenken over een rechtvaardige samenleving. “Juist daarvoor hebben we in de Katholieke traditie een belangrijk instrument aangereikt gekregen, het Katholiek Sociaal Denken. Dit denken vormt een moreel kompas in het nadenken over een rechtvaardige samenleving.

Het kennen van deze achtergrond helpt bij de werkzaamheden en inzet in de praktijk.” Hij nam de toehoorders mee in een kort overzicht van de bronnen van het Katholiek Sociaal Denken. Zo zijn de oudste bronnen al te vinden in het Oude Testament, waar wordt gesproken over de menselijke waardigheid, maar ook over hoe de menselijke gebrokenheid doorwerkt in de maatschappelijke structuren. Ook komt in deze geschriften al het gemeenschapsdenken naar voren: we zijn met elkaar verbonden en moeten zorg voor elkaar dragen. De profeten protesteerden al tegen onrecht en wezen op rijkdom als mogelijk gevaar. Christus zelf zet deze lijn voort en waarschuwt eveneens tegen rijkdom en onrechtvaardigheid. Zo roept Hij op tot werken van barmhartigheid, tot kleine daden van menselijkheid in het dagelijkse leven. De christelijke traditie met zijn armen- en ziekenzorg en onderwijs laat zien dat het zorgen voor lichaam en ziel van de ander van oudsher bij de christelijke cultuur hoort.

Christelijk sociaal denken na 1891

Het Christelijk Sociaal Denken in de moderne tijd begint met de pauselijke encycliek *Rerum Novarum* (1891), in het jaar waarin ook het Christelijk Sociaal Congres in Amsterdam plaatsvindt. In die lijn laten o.a. ook Dr. Poels en Alphons Ariëns van zich horen. In hun directe werkomgeving komen zij op voor zwakkeren in de samenleving, voor degenen die in de verdrukking dreigen te raken. De kernwaarden, die toen als inspiratie dienden, staan ook nu centraal: de menselijke waardigheid; het nodig hebben van de ander om tot bloei te kunnen komen; solidariteit met de ander, vooral met de ander die in nood verkeert, en de inzet voor het algemeen welzijn. Dit uit zich op microniveau in de naas-

Mgr. Gerard de Korte trok alle aandacht met zijn inleiding
 [Foto: M. Bemelmans]

tenliefde en op macroniveau in de inzet voor sociale rechtvaardigheid en duurzaamheid. In dit alles staat de subsidiariteit altijd centraal: zoveel mogelijk decentraal denken en verantwoordelijkheid geven.

Tegenstrijdigheden in de samenleving

Mgr. de Korte merkte op dat we in een tijd van onbehagen leven en dat veel Nederlanders persoonlijk wel gelukkig zijn, maar zich veel zorgen maken over het land en de wereld. Er zijn veel vragen en onzekerheden rondom bestaanszekerheid, integratie en religieuze spanningen. Door de veranderende verzorgingsstaat en de opkomst van de participatiesamenleving komt een groter deel van de diaconale opdracht weer te liggen bij de kerken. Op haar hoogtepunt had de verzorgingsstaat deze opdracht grotendeels overgenomen. De bisschop wees er op dat daar zeker kansen liggen, maar dat we ook realistisch moeten zijn over wat we als (ingekrompen) kerk op ons kunnen nemen. We hoeven niet de antwoorden op alle vraagstukken te hebben, maar het is wel van belang om ons in te zetten voor het behoud van de bestaanszekerheid en sociale samenhang. Paus Franciscus waarschuwt regelmatig tegen globale onverschilligheid en roept op tot barmhartigheid en solidariteit. Zorgdragen voor sociale bescherming is nog steeds een belangrijke taak van de kerk en bondgenoten zijn hierbij onmisbaar. We moeten niet bang zijn om van ons te laten horen en zichtbaar te zijn in de samenleving.

Rondetafel debat

In het tafelgesprek met vertegenwoordigers uit maatschappelijke en diaconale organisaties viel te beluisteren dat de veranderende samenleving zeker kansen biedt. We hoeven niet bang te zijn, maar het is wel belangrijk

om deze kansen te zien en erop in te spelen. Mensen zijn meer dan ooit bereid zich in te zetten voor een ander. Betrokkenheid bij lokale, maatschappelijke projecten is groot. De presentie in de samenleving, het aanwezig zijn voor en met de ander is daarbij vaak de kern. We mogen wel kritisch blijven tegenover de plannen van de overheid: die brengen kansen met zich mee, maar dat wil niet zeggen dat we het zomaar overal mee eens moeten zijn: de veranderingen zorgen ook voor problemen in de samenleving. Het is onze taak om te reageren op ontwikkelingen die het welzijn van mensen niet bevorderen en de overheid te wijzen op haar verantwoordelijkheden.

Identiteit vertalen in doen

“Onze geloofwaardigheid blijkt uiteindelijk steeds weer uit datgene wat we doen. Met de katholieke sociale leer kunnen we een duidelijk eigen geluid inbrengen in de huidige veelkleurige samenleving”, hield Thijs Caspers de aanwezigen voor. “We moeten ook niet bang zijn om initiatief te nemen en te laten zien dat we iets te bieden hebben. Daarbij is het vinden van het juiste taalgebruik zeker een uitdaging: hoe vertalen we de christelijke waarden en ervaringen naar de toekomst? Hoe kunnen we onze identiteit behouden in een taal die nu verstaan wordt?” Caspers wijst de weg in het sociale verband en dat het belangrijk is om ruimtes voor ontmoeting en uitwisseling te hebben. “In de diaconie gaat het om het verbinden van de christelijke traditie met de verhalen van mensen. De katholieke sociale leer is ooit begonnen met mensen die antwoorden op een concrete nood van mensen. Ook wij mogen in onze eigen organisaties en omgeving, geïnspireerd door het morele kompas van het katholiek sociaal denken, de nood van onze naaste proberen te beantwoorden.”

Dr. Poelsprijs 2015 voor Wijkpastoraat Heerlen

Hub Vossen is aalmoezenier Sociale Werken in het bisdom Roermond

Sinds twee jaar wordt in het bisdom Roermond door het Limburgs Diaconaal Fonds (LDF) de Dr. Poelsprijs uitgereikt, vernoemd naar de oud-hoofdaalmoezenier van Sociale Werken. In mei werd deze prijs in Kerkrade uitgereikt.

Deze diaconale prijs is m.n. bedoeld om parochies, diaconale en maatschappelijke organisaties in Limburg te stimuleren en in het zonnetje te zetten. Ook dit jaar was het bestuur van het fonds verrast door de vele inzendingen en het bevlogen werk van alle mensen, die achter al die projecten schuilgaan. De meeste projecten halen nooit het nieuws, maar betekenen voor de betrokken mensen, doorgaans kwetsbaren in onze samenleving, het grote verschil in hun dagelijkse leven. Het vele werk doen ze met een minimum aan financiële middelen, maar een maximum aan barmhartige inzet, in de geest van Paus Franciscus.

Wat hebben wij met elkaar?

In de brochure 'Wat hebben wij met elkaar?' zijn al die verhalen te lezen. De brochure geeft een

Fien Crutz en enkele vrijwilligers van Wijkpastoraat Heerlen poseren met wisseltrofee, oorkonde en bloemen
[Foto: M. Bemelmans]

beeld van de verscheidenheid aan sociale en diaconale initiatieven in Limburg. Zo laat ieder project op een eigen manier zien dat het werk, hoe klein en lokaal ook, van grote betekenis voor mensen is. In al die praktijken valt te lezen, dat de zorg in Nederland niet wacht op een nieuwe vermaatschappelijking, maar op een presentiebenadering. Dichtbij mensen! Dat het uiteindelijk van belang is om er te zijn voor de ander, vanuit een vertrouwensrelatie. Waarin mensen zich gezien en gehoord voelen. Zich volwaardig mens mogen voelen. Alleen doordat er iemand is die je ziet als volwaardig mens, kan er beweging ontstaan. Kunnen mensen geholpen worden en kan vanuit gebrokenheid het leven weer opgepakt worden. Kan de eigen kracht weer hervonden worden! Het gaat om projecten die werken met ouderen, en dat vaak al vele jaren doen 'omdat het mensen goed doet!' Of projecten die zich uitdrukkelijk verbinden met jongeren. En zo jongeren laten kennis maken met kerk en werken van barmhartigheid. Stuk voor stuk zijn het projecten die er in de Limburgse samenleving toe doen!

Meerdere prijzen

Uiteindelijk heeft het LDF niet aan één organisatie een prijs toe gekend, maar ter stimulering van het vele werk meerdere organisaties in het zonnetje gezet. Een onafhankelijke commissie heeft uiteindelijk een keuze gemaakt en aangereikt welke projecten zij voor de Dr. Poelsprijs in aanmerking vindt komen. In de afwegingen heeft de Commissie een aantal overwegingen meegenomen: is een project regionaal en op kleine schaal ontwikkeld, in hoeverre is het vernieuwend en heeft het een stimulerende en signalerende functie naar de plaatselijke gemeenschap. Ook is gekeken of er samenwerking is met lokale projecten op het terrein van sociaal-maatschappelijke en

diaconale vragen. Tot slot is in de afweging meegenomen of vrijwilligers en deelnemers gestimuleerd worden om vorming en trainingen te volgen. Op 27 mei hebben Mgr. Wiertz en de Commissaris van de Koning drs. Th. Bovens aan vier organisaties een Dr. Poelsprijs uitgereikt.

Eervolle vermelding

Het Credohuis in Maastricht ontving een eervolle vermelding. Een bijzonder project, omgezet door een paar jonge ondernemers die niet alleen verantwoord willen ondernemen, maar hun winst ook willen herinvesteren in de maatschappij door jongeren, die een veilige plek nodig hebben om hun weg (weer) in de samenleving te vinden, op te vangen. Om hen vervolgens gesterkt te kunnen laten vertrekken. Dit project laat op een bijzondere manier zien dat het project in een behoefte voorziet, vernieuwend is. De initiatiefnemers hebben uitdrukkelijke plannen om hun project verder uit te bouwen.

DiaconieNu in Horst wint derde Dr. Poelsprijs

De derde prijs was voor DiaconieNu uit Horst. In dit project wordt o.a. samengewerkt met 't Werkhuis. In de afgelopen jaren hebben zij een werkplek gecreëerd voor mensen die vanuit TBS-kliniek de Rooyse Wissel mogen reintegreren in de samenleving. Iedere dinsdagochtend is een groep in de parochie aanwezig. Ze zijn betrokken bij het poetsen van de kerk, maar zijn ook betrokken bij het inloophuis. Op een natuurlijke manier wordt begrip gekweekt voor de situatie van de mensen in de Rooyse Wissel en leren zij dat anderen, na aanpakelijke reserves, hun vertrouwen willen geven. Dit project laat mooi zien dat er sprake is van een combinatie en wisselwerking tussen kerk en maatschappij.

Tweede Dr. Poelsprijs voor jongeren

Over de tweede prijs hoefde de commissie niet lang na te denken. In een van de projecten kwam uitdrukkelijk naar voren dat het werken door en met jongeren vanuit kerk en samenleving wordt bevorderd. In het jongerenproject Maatschappelijke Stage van de parochie Kunrade/Voerendaal zag ze een goed voor-

beeld hoe jongeren/scholieren vanuit de Bijbelse waarden vanuit Mattheus 25 worden vormgegeven in de huidige samenleving. Jongeren leren hun talenten te ontwikkelen, ze ervaren hoe je kunt samenwerken en maken kennis met diverse generaties. Kerkgaars worden betrokken bij doen en laten van jongeren. Bovendien komt er zo (opnieuw) een zinvolle verbinding tussen school, kerk en gezin. Vroeger een bekende, zelfs vertrouwde combinatie, maar vandaag de dag eerder uitzondering dan regel. Het project is begonnen in 2011, toen de Maatschappelijke Stage nog door de overheid werd ondersteund. Toch is het project blijven draaien en mag het nu worden beschouwd als een vaste waarde.

Winnaar Dr. Poelsprijs 2015

De Dr. Poelsprijs 2015 gaat naar het Wijkpastoraat Heerlen met wijkpastor Fien Crutz. Een project dat uitdrukkelijk werkt vanuit de methodiek van presentie. Uit de beschrijving, maar ook in de jaarverslagen van het wijkpastoraat, is goed te lezen welke stimulerende betekenis Fien Crutz, met haar vrijwilligers, heeft voor Heerlen Noord. In het project komen alle leeftijden en diverse nationaliteiten voor. En al deze mensen weet pastor Fien op een bijzondere manier met elkaar te verbinden en opnieuw in hun kracht te zetten. Inmiddels komen mensen met eigen initiatieven en suggesties, die ze zelf verder uitwerken en vormgeven. Daardoor groeit hun zelfvertrouwen enorm. Fien Crutz is op een bijzondere manier de spin in het gehele web. Ze komt mensen op de meeste vreemde plekken en situaties in het leven tegen, weet hen vervolgens te binden en verder te helpen. Een terechte winnaar van de Dr. Poelsprijs 2015 voor een bijzonder project dat zich in de afgelopen jaren staande heeft weten te houden. En waar de mensen uit de wijk steeds het middelpunt van het project zijn gebleven.

Brochure *Wat hebben wij met elkaar?* is te downloaden op <http://pausfranciscus-groepen.nl/brochure-wat-hebben-wij-met-elkaar>

“Vind je geluk in dat van een ander, delen is het nieuwe hebben”

Interview met
Helma du Pont

Hub Crijns is directeur van landelijk bureau DISK

De Ab Harrewijn Prijs 2015 is toegekend aan Steungezin.nl en de initiatiefnemer Helma du Pont. Het is een innovatieve manier van persoonlijke solidariteit in de participatiesamenleving, waar behoefte aan bestaat en waar mensen aan willen bijdragen. Een interview met de inspirator achter dit online platform.

In de bijstand en arm

Helma du Pont vertelt over haar situatie van enkele jaren geleden. “Ik had geen baan. Ik voelde de grond onder me wegzakken. Wat is de zin van het bestaan? Ik vroeg me af wat de waarde van mijn leven is geweest. Wat wil ik bereikt hebben voor de wereld als ik nu bijvoorbeeld dood zou gaan? Die vragen hebben me aangezet om iets te willen bereiken, om iets aan mezelf te geven en aan de wereld. Door de crisis zijn er allerlei ideeën opgekomen over nieuwe economie, initiatief van onderop, kringloopeconomie. Paus Franciscus heeft me geïnspireerd rondom waarden en kritiek op het kapitalisme. Er ontstaan allerlei buurtinitiatieven, waarmee je met handige app's via je telefoon gebruik van kan maken. Zoals het lenen van materialen, elektrische apparaten, auto's, enz. Die burgerinitiatieven riepen enthousiasme bij me op. Ik vroeg me af wat in mijn situatie een goed initiatief zou zijn. Als je langer in de bijstand zit, word je arm met weinig geld. Je leefwereld wordt kleiner omdat je geen geld hebt. Nu heb ik een leuke zus die mij en mijn dochter wel eens ondersteunt voor een uitje of een etentje. Maar ik ken een buurvrouw die bij me om de hoek woont, die ziek is en enkele kinderen heeft en dus, niet zo'n leuke zus aan haar zijde heeft. Terwijl zij even arm

is als ik en problemen heeft met rondkomen. Niemand die haar bijstaat. Je loopt als arme niet met je armoe te koop - of met je hoop dat iemand eens een zorgrekening voor jou wil betalen. Of de kosten voor de schoolreis van de kinderen. Als dat op een anonieme manier zou kunnen, zou ze daar zeker gebruik van willen maken.”

Online ruil platform

“Een artikel in ‘De Volkskrant’ over een mevrouw in de AOW die haar steunzolen niet kon betalen werd gevolgd door een reactie van een mijnheer, die aangaf dat hij twee keer modaal verdiende en nog kinderbijslag kreeg voor twee kinderen. Hij vroeg om de rekening van de mevrouw van die steunzolen, zodat

hij die kon betalen, want hij had geld genoeg. Dat artikel en die reactie leerde me dat er mensen zijn in een financieel goede situatie die er aan toe zijn om de financiële nood van iemand anders met een persoonlijke band, maar ook enige zakelijke anonimiteit op te lossen. Er zijn in de huidige tijd steeds meer mensen die bereid zijn tot delen. Dus ik kwam op het idee om een digitaal platform te gaan maken, waarop mensen met een financiële nood zichzelf kunnen presenteren en kunnen aangeven wat ze nodig hebben. En die presentaties zijn dan opvraagbaar voor mensen die ze willen helpen. Het gaat dan om een concrete manier van de vraag verbinden met het aanbod, anoniem en toch persoonlijk. Mensen kunnen als ze dat willen, via ons, anoniem contact met elkaar hebben, maar het hoeft niet. Geld dat overgemaakt wordt, gaat niet naar de hulpvrager, maar via een tussenrekening naar de dienstverlener of ondernemer die de rekening heeft gestuurd. Het online platform maakt het zo mogelijk dat de een iets aan de ander geeft, die het nodig heeft. Het is fantastisch dat mensen echt geraakt worden door dit initiatief; mensen met een rekening, die ineens voldaan is, ervaren opluchting, geluk en kracht, waardoor ze weer vertrouwen krijgen in zichzelf en vooral

de medemens. Iemand die de financiële hulp geboden heeft, geeft niet alleen geld, maar geeft persoonlijk, vooral om die ander! Uit alle reacties krijgen we die emotionele persoonlijke onderstroom mee. Kom maar eens ervaren hoe het is als iemand jou persoonlijk helpt. Dat is metterdaad je geluk delen met een ander.”

Plan opzetten en uitvoeren

“Nu is een idee hebben nog niet zo maar uitgevoerd. Ik ben mensen over het idee gaan spreken en bellen. Ik heb mijn idee uitgesproken naar een plan. Ik heb mensen gevraagd of ze me willen helpen met het uitvoeren van het plan. Via mijn vriendenkring kwam ik bij Adriaan terecht, die een functioneel ontwerp voor het digitaal platform bedacht heeft. Op grond hiervan heb ik een businessplan gemaakt en een communicatie strategie ontwikkeld. Vervolgens is het plan gepresenteerd binnen de gemeente Breda, die er enthousiast over was en een subsidie verstrekke. De gemeente heeft namens ons mensen benaderd die in het bezit zijn van een Breda(minima)Pas, want dat is ons criterium. En voor mensen die niet zo

Helma du Pont is in 1978 geboren op Tholen waar ze de basisschool doorloopt. Ze volgt Mavo in Bergen op Zoom en vervolgens MBO bedrijfscommunicatie en public relations in Breda. Ze probeert journalistiek in Utrecht en gaat daarna een jaar reizen in Spanje. Na terugkomst wordt ze werkzaam als coach en trainer voor de wervingsteams van een goede doelen organisatie. Daarna wordt ze trainer bij justitie om jongeren met een taakstraf in hun sociale vaardigheden te begeleiden. Daarna wordt ze docent op een ROC voor diverse groepen: ouderen, asielzoekers, jongeren, mensen met een arbeidsbeperking. In 2008 maakt ze een burn-out mee en komt in de bijstand terecht. De economische crisis is toen uitgebroken en bij de almaar toenemende werkloosheid lukt het haar niet een baan te vinden. Vanuit die situatie is het initiatief steungezin.nl geboren.

goed zijn in nieuwe media of geen computer hebben we een speciaal spreekuur georganiseerd.. De Rabo Coöperatie gaf eveneens een subsidie. Ik heb een gesprek gevoerd met bisschop Jan Liesen van het Bisdom Breda en we kwamen naast het plan met elkaar in gesprek over Paus Franciscus en de inspiratie rond nieuwe economie die hij uitstraalt. Ook de bisschop gaf een subsidie. Er ontstond positiviteit rond het plan. En zo kregen we ook de middelen bij elkaar om het digitaal platform te laten bouwen en de eigen organisatie te beginnen. We zijn een stichting gaan voorbereiden, die op 13 april 2014 is opgericht. Er zijn drie bestuurders en ik ben de voorzitter. Er zijn vrijwilligers bij gekomen. En via Tientjes in Breda kregen we ondersteuning om een plek te hebben voor ons spreekuur. Het werd allemaal steeds concreter. Ook de manier waarop het online platform kan gaan werken werd duidelijker.”

Profeeler en participant

“Het internet platform kent twee soorten participanten. Mensen die een financiële vraag hebben kunnen op de site een eigen profiel activeren, waarin ze zichzelf presenteren en een oproep kunnen plaatsen. We noemen die mensen *profeelers*. Na de oproep is het natuur-

lijk wachten of iemand anders er een antwoord op wil geven. En er zijn mensen die een persoonlijke bijdrage willen geven in armoe-

debestrijding. Zij kunnen ook meedoen in het platform. We noemen hen *participants*. Ze kunnen op het platform de profielen van hulpvragers bekijken. Als ze bereid zijn om een vraag te beantwoorden, kunnen ze dat aangeven. Het positieve antwoord kunnen ze omzetten in een Ideal betaling naar de derdengelden rekening van Steungezin.nl. Vanuit Steungezin.nl verzorgen we vervolgens de betaling aan de dienstverlener of ondernemer die de rekening gestuurd heeft. En *profeeler* en *participant* krijgen daar dan weer een bericht van.”

“Als je langer in de
bijstand zit, word
je arm met weinig
geld”

Steungezin.nl

“We zijn nu een kleine twee jaar verder. Steungezin.nl wordt gerund door vrijwilligers die zelf in armoede leven en weten hoe het voelt om een (financieel) steuntje in de rug te krijgen. Vrijwilligers krijgen toestemming om vanuit de gemeente met behoud van uitkering aan de slag te gaan. We zijn een vaste kern van vier mensen, die helpen met het spreekuur en met bekendheid maken voor het project. En een tiental mensen helpt vrijwillig mee met foto's, communicatie, onderzoek, besturen, ambassadeur zijn. Daarnaast werkt Steungezin.nl samen met bedrijven die vanuit maatschappelijk verantwoord ondernemen diensten verlenen voor dit initiatief, zoals rechtshulp, belastingadvies en marketing & p.r. Ik heb wel veel passie nodig gehad om het plan te verwezenlijken. Je moet geloof houden, op je eigen kracht vertrouwen, volharden en doorzetten. Het met dit plan bezig zijn heeft voor mezelf heel veel betekend. Ik doe weer mee. Ik ben al doende in allerlei rollen terecht gekomen: bijstandsmoeder, ideeënmaker, manager, communicator, inspirator, uitvoerend bestuurder. Er worden bij het opzetten en uitvoeren van zo'n initiatief allerlei kwaliteiten gevraagd. En het is net of alles wat je in je leven hebt meegemaakt nu

kunt aanboren en gebruiken. Er is een soort synchroniteit ontstaan met mijn levensgeschiedenis en dit project. Dat maakt veel ener-

gie los. Ik merk dat het eigenlijk niet zozeer om geld gaat als om de waarde van ontvangen en geven. Beide groepen van mensen geven telkens aan hoe fijn dat is. Eigenlijk wil ik met het online platform aan armoedebestrijding een nieuw gezicht geven. We leven in een tijd dat het velen kan overkomen dat je in een situatie terecht komt, waardoor je een (lange) periode een laag inkomen hebt. Toch kun je in armoede ook rijk zijn, aan bijvoorbeeld liefde, gezondheid, ervaringen en talenten, relaties met andere mensen. In de nieuwe, Nederlandse deeleconomie geldt dan ook:

‘Vind je geluk in dat van een ander, delen is het nieuwe hebben.’”

Een jaar actief met het platform van steungezin.nl

“We zijn nu een jaar actief in Breda. We hebben inmiddels meer dan 150 koppelingen tussen een *profeeler* en een *participant* kunnen bewerkstelligen. Het gaat meestal om bedragen of giften tussen 10 en 300 euro. Je maakt veel persoonlijke emotie mee, van beide kanten. Mensen die gebruik van het

platform willen maken hebben we persoonlijk benaderd in het begin. Want mensen opzoeken en vragen is wel nodig. Arme mensen met weinig geld maken hun

leefwereld kleiner en lopen niet met hun wel en wee te koop. Mensen leven hun leven en proberen met wat ze hebben rond te komen. Er zijn weinig financiële mogelijkheden en dan wordt de wereld kleiner. Ik heb dat zelf meegemaakt. Je moet dus wel je netwerken gebruiken om mensen te bereiken. Die van anderen ook. En als je wat bekender wordt, melden mensen zich ook aan. En je bereikt mensen ook omdat je gaat samenwerken met andere organisaties. Momenteel hebben we onderdak bij Wij Breda, waar ook ZorgVoorElkaar Breda weer huist. Als je wil groeien, en dat willen we, dan moet je een marketing plan opzetten voor hoe je je mensen wil bereiken. Dat heb ik inmiddels ook gedaan. In dat plan is ons spreekuur meer gaan betekenen. Want arme mensen hebben vaak weinig digitale toegang. En dan moet je op een andere manier bereikbaar zijn. En met praten kun je meer verhelderen, dan digitaal.”

Is het initiatief navolgbaar?

“We zijn nu alleen in Breda actief. We willen het initiatief hier goed uitwerken. Van de ervaringen leren we voortdurend bij. Je leert als je onvoldoende geld tot je beschikking hebt, dat je zaken op een andere manier moet ontwikkelen. Moeilijkheden zijn nodig om

“Je moet geloof
houden, op je eigen
kracht vertrouwen,
volharden en
doorzetten”

ervaringen op te doen. Als je niet alles wat je wil met geld kan oplossen, krijg je leerzame ervaringen van hoe het wel kan. Daarom zijn we zo blij dat we met het geld van de Ab Harrewijn Prijs de software van de site kunnen verbeteren. Denkbaar is dat het initiatief kan exporteren naar een andere plaats. Je zou dan van ons de software kunnen kopen, want daarin zit nu ons subsidie-

geld. Maar misschien is het ook denkbaar om het digitaal platform vanaf één site uit te breiden naar meer plaatsen toe. Daar moeten we

nog goed over nadenken. Wat we nu weten is dat er lokaal in ieder geval een inspirator, een trekker, een volhouder moet zijn, die een kerngroepje kan vormen en vasthouden. Je hebt een setje waarden nodig, dat de inspirerende kern van het initiatief vormt. Techniek is belangrijk, maar ook duur. Dus het zou wat betekenen als er een software ingenieur zou zijn, die gratis of voor een gereduceerd tarief ons zou ondersteunen, want die hebben we nog niet. En je hebt medewerking nodig van de gemeente en van organisaties die met welzijn, zorg en bijstand bezig zijn. Het gaat allemaal niet vanzelf en het komt je ook niet aanwaaien. Maar belangstellenden uit andere plaatsen die ook zo iets willen gaan doen kunnen zich melden. Graag zelfs. Het wiel opnieuw uitvinden hoeft niet, wij hebben alle kennis en expertise nu wel in huis.”

Steungezin.nl is een online initiatief voor persoonlijke armoedebestrijding. Het is het eerste buurtplatform in *peoplefunding*, waarbij je als buurtbewoner een eenmalige financiële match maakt met een nabije buur die in armoede leeft.

www.steungezin.nl
info@steungezin.nl
Foto's zijn van Hub Crijns

Een nieuw landelijk Knoop- punt Kerken en Armoede

Peter de Bie en Meta Floor werken beide mee aan het Knooppunt Kerken en Armoede

Kerken hebben veel aandacht voor armoede in Nederland. Plaatselijk gonst het van de initiatieven. De landelijke ondersteuning is tijdelijk verminderd toen de interkerkelijke werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA door geldgebrek de deuren moest sluiten. Nu liggen er op initiatief van de Raad van Kerken in Nederland uitgewerkte plannen voor een nieuw interkerkelijk Knooppunt Kerken en Armoede.

Mensen kunnen door één ingrijpende gebeurtenis op het bestaansminimum terechtkomen, zoals door een echtscheiding, overlijden, verlies van betaald werk of te hoge woonlasten. Armoede wordt vaak uitgedrukt in cijfers: hoeveel geld hebben mensen te besteden en hoeveel geld komen zij tekort. Het is de kunst om achter deze cijfers te kijken en te zien wat armoede betekent voor mensen, namelijk het niet volop mee kunnen doen in de samenleving, het tekort aan inkomen, de uitzichtloosheid en het verlies aan toekomstperspectief. Armoede heeft grote invloed op het dagelijks leven van mensen, de relaties die ze aan kunnen gaan, hun zelfbeeld. Leven in armoede werkt niet alleen ontwrichtend voor betrokkenen, maar veroorzaakt een kloof in onze samenleving die zijn sporen achterlaat.

Actueler dan ooit

De laatste jaren is de armoede in Nederland zeker niet afgenomen. Door de slechte conjunctuur sinds de financiële crisis in 2008, grote verschuivingen in (internationale) economische activiteiten en door ingrijpende veranderingen in arbeidsverhoudingen, sociale zekerheid en zorg, zijn steeds meer mensen in financiële problemen gekomen. Het recente aantrekken van de economie biedt voor deze mensen voorlopig geen soelaas. De werkloosheid blijft onverminderd hoog. Het aantal

mensen dat niet of nauwelijks het hoofd boven water kan houden vanwege onzekere arbeidscontracten, flexibel werk en zzp-activiteiten die te weinig opbrengen, is sterk opgelopen. De kosten van levensonderhoud stijgen fors, zeker voor mensen die veel uitgaven hebben vanwege gezondheidsproblemen. Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede blijft stijgen: inmiddels meer dan 400.000 (1 op de 9). De schuldhulpverlening kan de toestroom niet aan. De bankensector floreert intussen: voedselbanken, kledingbanken en speelgoedbanken schieten als paddenstoelen uit de grond. Kerken komen de armoede tegen in hun eigen gemeenschap en in hun dorp, buurt of stad.

Armoedebestrijding door kerken

De overgrote meerderheid van de plaatselijke kerken trekt zich het lot aan van mensen, die in armoede raken. Zij zijn actief betrokken bij de bestrijding van armoede in Nederland. Deze diaconale inzet kent een lange traditie. Kerken ondersteunen mensen in financiële nood door het uitdelen van kerstpakketten, het mee helpen organiseren van voedsel- en kledingbanken, het begeleiden van mensen met schulden via een maatjesproject, het geven van giften en leningen bij acute financiële problemen, het ondersteunen van plaatselijke projecten voor armoedebestrijding en het leggen van contacten met lokale beleidsmakers om knelpunten aan te kaarten.

Nieuw landelijk knooppunt

In 2014 heeft de werkgroep Arme Kant van Nederland/EVA haar werkzaamheden moeten beëindigen vanwege tekort aan geld. De Raad van Kerken in Nederland heeft daarop aangekondigd zich niet te willen neerleggen bij het verdwijnen van de afstemming en samenwerking tussen kerken en diaconale organisaties

Kerken luiden nog dagelijks de noodklok om de armoede in Nederland

[Foto: Peter de Bie]

die zich bezighouden met het bestrijden van de armoede. Er wordt dan ook met een aantal kerken en kerkelijke organisaties toegewerkt naar de start van een nieuw landelijk Knooppunt Kerken en Armoede. Dit Knooppunt zal kerken en diaconale organisaties met elkaar kunnen verbinden zodat inspirerende diaconale praktijken worden gedeeld en armoedebestrijding wordt ondersteund en versterkt. Er is een werkprogramma dat in ieder geval tot eind 2016 doorgaat.

Inspirerende voorbeelden

Parochiële Caritas Instellingen, diaconieën in de protestantse kerken, interkerkelijke diaconale platforms, samenwerkingsverbanden van kerkelijke en niet-kerkelijke organisaties en tal van anderen zijn actief met bestaande en vernieuwende projecten. Zo zijn er veel inloophuizen en andere wijkgerichte initiatieven, waar vanuit kerken laagdrempelig een luisterend oor en een helpende hand worden geboden aan ieder die binnen wil lopen. Financiële problemen en sociaal isolement spelen daarbij vaak een rol. Er zijn maatjesprojecten op veel plekken in het land, zoals 'SchuldHulpMaatje' en 'Zorgmaatjes'. Onder vluchtelingen en asielzoekers is de armoede schrijnend. Kerken zijn op velerlei manieren actief om hen te ondersteunen. Armoede en duurzaamheid is een opkomend thema. Het opzetten van Repair Cafés is daar een voorbeeld van. Rond arbeid en werkloosheid zien we steeds meer vanuit kerken opgezette 'WeeWeecafés', sollicitatiehulp, bijeenbrengen van werkgevers (uit eigen kring) en werklozen en andere ideeën om mensen een steun in de rug te geven op weg naar de arbeidsmarkt. Noodhulp door caritasinstellingen, diaconieën, noodfondsen en voedselbanken bestaat ook in soorten en maten. Kinderen en jongeren die in arme gezinnen op moeten groeien hebben

steeds meer de speciale aandacht van kerken. Via speelgoedbanken, 'Jarige Job', steun aan stichting Leergeld of het mogelijk maken van vakanties of bezoek aan attractieparken wordt hier hulp geboden. Vakanties mogelijk maken, ook voor ouderen, alleenstaanden en gezinnen, is iets waar meerdere kerken zich sterk voor maken. Daarbij wordt soms vakantiegeld gedeeld tussen arm en rijk. En *last but not least*: kerken doen lokaal mee aan lobby en belangenbehartiging. Rechtstreeks via eigen contacten of via diaconale platforms en bredere samenwerkingsverbanden worden de ervaringen ingebracht bij burgerlijke gemeente en uitkeringsinstanties. Via een 'inspiratienota', een lokaal onderzoekje of een stadsbijeenkomst krijgt de gemeentelijke politiek knelpunten en beleidsadviezen te horen. Met publiciteit in de eigen parochie of bij plaatselijke kranten of radio dragen kerken bovendien hun steentje bij aan bewustwording over het onrecht van armoede in Nederland.

Belangenorganisaties

Diverse diaconieën in Friesland, waaronder de diaconie van Joure, hebben nauw contact met belangenorganisaties voor uitkeringsgerechtigden. Gezamenlijk delen zij huis-aan-huis kanskaarten uit, waarop vermeld staat op welke aanvullende voorzieningen een uitkeringsgerechtigde recht heeft, zoals pasjes, toeslagen en heffingskortingen. Na een aantal dagen gaan vrijwilligers opnieuw de deuren langs, om te vragen of de bewoners na het lezen van de kanskaart geïnteresseerd zijn in een gesprek met een deskundig vrijwilliger. Op deze manier worden veel minima bereikt met directe informatie en hulp.

Noodfondsen

In Maarssen wilden de plaatselijke kerken een bijdrage leveren aan de bestrijding van

de armoede en de sociale uitsluiting, waarop zij een noodfonds hebben ingesteld. Deze noodfondsen bestaan in veel meer plaatsen, vaak op initiatief van diaconieën. De ondersteuning die zij bieden is aanvullend op die van de lokale overheid. Het gaat hierbij niet om langdurige financiële hulp, maar om eenmalige financiële ondersteuning. In beginsel wordt het geld in de vorm van een lening verstrekt, tenzij duidelijk is dat terugbetaling niet mogelijk is. Dan wordt de gift in geld of in natura gedaan. Voordeel van een noodfonds is dat er in een acute situatie snel hulp beschikbaar is. Op sommige plekken draagt de burgerlijke overheid bij met een bijdrage aan het noodfonds van een euro per inwoner per jaar.

Brochure

In 2015 wordt een groot aantal inspirerende voorbeelden uit dit brede scala naar boven gehaald en gedeeld met plaatselijke kerken. Er wordt een brochure van gemaakt. Hierbij valt te denken aan bekendere initiatieven zoals de diaconale netwerken, SchuldHulpMaatje en noodfondsen, maar ook aan nieuwe initiatieven op het gebied van lobby en het samenwerken met andere partners.

Startdag

Op vrijdagmiddag 16 oktober, de dag vóór Wereldarmoededag, wordt een inspirerende bijeenkomst georganiseerd waarbij het boekje met voorbeelden ten doop wordt gehouden. Een aantal initiatiefnemers van de beschreven projecten zal aanwezig zijn om te vertellen over hun doelstelling, werkwijze en ervaringen. Mensen die zelf plaatselijk bezig zijn of willen gaan met armoedebestrijding kunnen er ideeën opdoen en met elkaar spreken over voetangels, klemmen en mogelijkheden. Er vindt ook reflectie plaats op nieuwe vormen van kerkelijke armoedebestrijding.

Monitor financiële hulpverlening door kerken 2016

De afgelopen jaren heeft er zes keer een oecumenische armoedeonderzoek plaatsgevonden, waarin inzicht werd geboden hoe plaatselijke kerken actief betrokken zijn bij bestrijding van armoede. Het gaat hier om in-

zicht in zowel de materiële als de immateriële hulp, verleend aan individuen of via collectieve initiatieven. Het onderzoek geeft antwoorden op vragen als: Hoeveel aanvragen om hulp zijn er geweest en welke bedragen zijn toegekend? Welke groepen uit de samenleving doen een beroep op het kerkelijk sociaal vangnet en wat waren de redenen om hulp te vragen? Wat doen diaconale organisaties aan praktische dienstverlening en belangenbehartiging om de groeiende armoede tegen te gaan? Het resultaat en de conclusies van het onderzoek zullen leiden tot het doen van aanbevelingen voor zowel de landelijke als de lokale overheid en voor de kerken zelf. In het najaar van 2015 wordt het voorwerk gedaan voor het armoedeonderzoek 2016. De Taakgroep stelt een vragenlijst samen, die door de deelnemende kerken wordt verspreid naar de eigen diaconale organisaties. Voor het beantwoorden van de vragenlijst dienen de eerste maanden van 2016. Na mei worden de resultaten verzameld en verwerkt. De resultaten van de *Monitor financiële hulpverlening door kerken 2016* wordt in het najaar van 2016 gepresenteerd.

Andere activiteiten

Naast bovenstaande activiteiten wil het Knooppunt Kerken en Armoede een actieve rol spelen in het samenbrengen van kerken en groepen die actief zijn rond armoedebestrijding. Goede ideeën en initiatieven zullen met elkaar worden gedeeld middels een website en een nieuwsbrief. Handreikingen zullen worden ontwikkeld rond specifieke thema's. Inspiratie en toerusting gaan hiermee hand in hand.

Iedereen is welkom om mee te doen aan de startdag op 16 oktober 2015. De bijeenkomst duurt van 13.30 - 16.30 uur. De locatie is nog niet bekend, maar het zal in het centrum van het land zijn. Als u zich opgeeft, krijgt u daar later informatie over. De toegang is gratis. Wilt u meer weten? Dan kunt u contact opnemen met Meta Floor, m.floor@kerkinactie.nl. Er is nog geen internetlocatie ingericht, maar die komt er spoedig aan. In de tussentijd is nieuws te vinden op www.kerkinactie.nl en www.raadvankerken.nl.

Armoede in Nederland

Hub Crijns is directeur landelijk bureau Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken

Armoede heeft vele gezichten, ook in Nederland, in elk dorp, elke plaats. Schrijnend zichtbaar zijn de ontheemden en verwarden die wij vaak op straten van grotere steden tegenkomen. Soms ervaren wij hun aanwezigheid als overlast. Even schrijnend zichtbaar zijn de 157 voedselbanken en de 38.000 huishoudens of 85.000 mensen, die daar eind 2014 gebruik van moeten maken, waaronder 37.600 kinderen.

De gezichten van armoede

Minder zichtbaar is de stille armoede, die zich afspeelt achter de voordeuren van mensen die er op het eerste gezicht vaak niet arm uitzien. Het zijn de gezichten van ouderen, vaak vrouwen met een AOW. De gezichten van mensen met diverse uitkeringen, die een verschraving van de voorzieningen moeten meemaken. Die gezichten hebben allerlei kleuren door etnische komaf en ook hier zijn het vooral vrouwen. Het zijn ook de gezichten van betaald werkende mensen, die ondanks hun ploeteren in verschillende baantjes, op of onder de armoedegrens leven. Heel

vaak zijn dit ook zelfstandige ondernemers zonder personeel (zzp'ers) of familiebedrijven. Een ingrijpende gebeurtenis kan mensen naar het bestaansminimum duwen. Denk aan echtscheiding, overlijden, verlies van de baan (vooral nu de wereldwijde kredietcrisis voort woekert), te hoge woonlasten. Het zijn de gezichten van werklozen en mensen die daardoor problemen met de hypotheekaflossing krijgen. De gezichten van zelfstandige ondernemers, die hun werk en bedrijf verlie-

zen. De gezichten van mensen met schulden. De gezichten van vluchtelingen, illegalen, arbeidsmigranten, Roma en Sinti zijn her en der ook zichtbaar.

In al die huishoudens die worstelen met armoede groeien kinderen op. Hun gezichten laten meestal de zorgen van armoede niet zien, maar ze maken wel die levenservaring mee.

Werkloosheid is een groot sociaal probleem

We zien sinds 2011 de cijfers van mensen zonder baan toenemen. Begin februari 2015 zijn 645.000 personen werkloos ofwel 7,2% van de beroepsbevolking (7.89 miljoen). Het aantal WW uitkeringen is in de maand januari 2015 gestegen met 17.000 tot 458.000. Bij jongeren nam de werkloosheid niet toe en daalde licht naar 11,7% van de jonge beroepsbevolking.

Onder 45-plussers is de werkloosheid hoog en duurt vaak lang. In 2014 kreeg 0,2% van de werkloze 45-plusser een nieuwe baan. De oplossing die deze oudere werklozen zoeken is om te starten als zelfstandige zonder personeel.

Actiekaart Armoede is onrecht
[Illustrator Matt Baay]

Een van de tien huishoudens is arm

We zien de cijfers van armoede in Nederland sinds het uitbreken van de economische crisis in 2008 stijgen volgens alle armoedegrenzen. Uit het *Armoede-signalement 2014* blijkt dat de armoede in Nederland in 2013 volgens de lage inkomensgrens is gestegen naar 726.000 huishoudens, dat is 10,3%. Dat zijn 1,4 miljoen personen. Gemeten met de armoedegrens naar behoefte schommelt het aantal arme personen in Nederland tussen 837.000 (volgens de armoedegrens basisbehoeftecriterium) en 1.255.000

(volgens de armoedegrens het niet-veel-maar-toereikend-criterium). Ruim 10% van de huishoudens is arm. Bijna een kwart van de huishoudens met een laag inkomen heeft een eigen woning. Ruim 190.000 huishoudens hadden in 2013 al ten minste vier jaar achtereen een laag inkomen. Dit waren er 23.000 meer dan in 2012.

Het CBS is nagegaan bij welke typen huishoudens sprake is van het hoogste risico op armoede. Dat blijken de huishoudens van eenoudergezinnen en alleenstaanden onder de 65 jaar. Bij deze huishoudens steeg het aandeel met een inkomen onder de lage-inkomensgrens in 2013 meer dan gemiddeld tot resp. 34% en 22%. Verder blijkt uit de cijfers dat niet-westerse huishoudens met 32% drie keer zoveel risico op armoede lopen dan gemiddeld en vier keer zoveel als autochtone huishoudens (7,5%). Bovendien heeft het lage inkomen bij niet-westerse huishoudens bijna zes keer vaker een langdurig karakter dan bij autochtone Nederlanders. Dat geldt ook voor de tweede generatie niet-westerse huishoudens, zij het in minder sterke mate.

Huishoudens met een bijstandsuitkering moeten het vaakst rondkomen van een laag inkomen (78%). Op enige afstand volgen huishoudens met een arbeidsongeschiktheidsuitkering (30,6%) en een werkloosheidsuitkering (25,3%). Van de zelfstandigen heeft 13,4% een inkomen onder de armoedegrens. Bij huishoudens met inkomen uit loon komt dit aandeel uit op 4,2%.

Eenderde van de huishoudens heeft schulden

We zien toenemende cijfers van huishoudens met schulden. De *Monitor Betalingsachterstanden 2014* leert dat in het jaar 2014 van de 7,34 miljoen huishoudens (CBS-Statline) in totaal in 2,33 miljoen huishoudens een van de onderzochte vormen van betalingsachterstanden voorkomt. Dat is 32,1% of eenderde van alle huishoudens. Deze groep huishoudens worstelt met de volgende betalingsachterstanden:

- krediet of lening (op dit moment: 1.618.000, exclusief hypotheek);
- op afbetaling gekochte goederen of diensten (op dit moment: 684.000);
- regelmatig en vaak rood staan (in de afgelopen 12 maanden: 1.071.000);
- creditcardschuld (op dit moment gespreide afbetalingsregeling: 209.000).

In de huishoudens met een of meer vormen van betalingsachterstanden neemt de kans op schulden enorm toe. Problematische schulden ontstaan als de uitstaande betalingsachterstanden of schulden groter zijn dan wat er aan maandinkomen binnenkomt.

Bijna 13% van de kinderen groeit op in armoede

Het aantal kinderen van 0 tot en met 17 jaar dat opgroeit in een arm huishouden is volgens het *Armoedesignalement 2014* gestegen naar 12,8% van alle minderjarige kinderen. In 2013 leven 423.000 minderjarige kinderen in armoede, hetgeen er 48.000 meer zijn dan in 2012. Ongeveer 60% van deze kinderen groeit op in een eenoudergezin of in een huishouden dat langdurig van een laag inkomen moet leven: in 2013 was hun aantal 117.000 (4,0%). Dit zijn er 12.000 meer dan in 2012.

Armoede is een overlevingssport

Armoede maakt de kansen op opleiding, gezondheid, wonen, werk, relatie beduidend kleiner. De emancipatie en participatie van arme mensen in de samenleving is kleiner, denk maar aan de kosten voor

reizen, relaties, geschenken, ontvangsten, contributies, etentjes, etc. Armoede maakt de kans op problemen met werkloosheid, uitkeringen, relaties, schulden, gezondheid, en wonen groter. Bijkomende problemen zijn verslaving, vereenzaming, criminaliteit, dak- en thuisloosheid. Je hoeft denk ik niet veel moeite te doen om al die armoedeververschijnselen ook in de steden en dorpen van elke provincie waar te nemen.

Armoede op het spoor komen

Als je als PCI bestuurder of diaconaal vrijwilliger armoede op het spoor wil komen kun je zelf op zoek gaan naar armoede. De cijfers leren dat een op de tien huishoudens arm is, een op de tien werkloosheid kent, een op de drie worstelt met achterstallige betalingen of schulden. Eenoudergezinnen, mensen zonder baan, ouderen, migranten huishoudens, mensen met chronische ziekten of handicaps maken deel uit van de risicogroepen. Je kunt bijvoorbeeld binnen de diaconale werkgroep of Parochiële Caritas Instelling afspreken dat alle mensen uit deze groep minstens een keer per jaar bezocht worden. Veel gemeenten verzorgen een kerstpakkettenactie en er zijn dus adressen beschikbaar. Wie armoede wil opsporen, kan ook terecht bij parochiebestuur, pastores of de bezoekegroep vrijwilligers. Of ga op bezoek bij de onderwijzers van de school, de wijkverzorger, of de plaatselijke voedselbank. Of maak contact met de Stichting Leergeld, het Sportfonds of cultuurfonds voor kinderen. Maak gebruik van de diaconale netwerken van andere kerken. Of ga op bezoek bij het inloophuis, of de coördinator van maatjesprojecten (voor jongeren, ex-gevangenen, ouderen, zieken, schuldhulpmaatjes). Zij weten vaak wat er speelt en kunnen de broodnodige informatie geven.

Laat je vinden

Als kerk of diaconie of caritas kun je er niet van uitgaan dat mensen je kennen en dat ze weten wat ze bij mensen van de kerk kunnen halen of krijgen. In de eigen groep kun je er wel van uitgaan, maar daarbuiten is het nodig om je bekend te maken. Gebruik folders. Maak gebruik van het internet. Plaats artikelen in de wekelijkse huis-aan-huis bladen. Publiceer een vast mobiel nummer voor mensen die hulp willen en laat het toestel rouleren onder het PCI bestuur. Dan blijf je altijd herkenbaar bereikbaar, maar hoeft niet dezelfde mens altijd bereikbaarheidsdienst te doen.

Wees present

Tijdens een bezoek (pastoraal of diaconaal) komt het erop aan om oprechte belangstelling te tonen, de goede vragen te stellen en vooral ook door te vragen. Zeker als u uitspraken

hoort als 'ik ben tevreden met wat ik heb' of 'ik kan rondkomen, ook al is het niet altijd makkelijk'.

Armoede is niet zozeer te herkennen aan kleding of bezittingen, maar wel aan het niet (meer) meedoen, bijvoorbeeld met activiteiten van de parochie of sport- en hobbyclubs. Eenzaamheid en isolement gaan hand in hand met armoede. Alleen in een veilige omgeving zal iemand durven toegeven dat het niet (altijd) lukt om de eindjes aan elkaar te knopen. Daarom is het zo belangrijk om open vragen te stellen, te luisteren en begrip te tonen, zonder te oordelen.

Ga niet te snel

In onze samenleving ervaren mensen met problemen dat ze uitgesloten worden. Je bent een probleem en dat moet je dan zelf gaan oplossen. Vooral moet je handig zijn met de computer en met het invullen van formulieren. Bij loketten moet je de goede vragen kunnen stellen en de vaak moeilijke antwoorden kunnen begrijpen. Mensen die arm zijn of eenzaam of ziek of moe of angstig hebben vaak luisteraars nodig, die open staan voor lange verhalen. De verteller weet dat met zo'n verhaal geen oplossing gezocht wordt. Ga dus niet meteen adviezen geven: 'Je moet dit doen', 'Je moet dat nalaten'. Of stel geen overbodige vragen: 'Waarom heb je dat niet gedaan?'. 'Waarom heb je die brief niet open gemaakt?'. 'Waarom heb je die rekening niet betaald?'. Geef mensen de kans om in een eigen tempo en op eigen wijze het verhaal te doen. Al doende kan de aandacht verschuiven van het probleem naar het begin van een oplossing. Als bezoeker en bezochte op dit punt aangekomen zijn, kan een beetje hulp welkom zijn.

www.kerkinactie.nl/over-kerk-in-actie/ onze-themas/armoede-in-nederland
www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2014/Armoedesignalement_2014

www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2014/12/19/monitor-betalingsachterstanden-2014.html

Actiekaart Schokkend nieuws: groeiend aantal voedselbanken in Nederland
[Illustrator Matt Baay]

Hoe ongelijk is Nederland?

Erik Sengers, stafmedewerker Dienst Caritas Bisdom Haarlem-Amsterdam

In de sociologie bestaat het zogenaamde Mattheus-effect: wie heeft zal gegeven worden. Dit Bijbelvers geeft uitdrukking aan een actueel en politiek en maatschappelijk beladen onderwerp, de vraag of de maatschappelijke ongelijkheid toeneemt ja of nee en of daar iets aan gedaan moet worden.

Want veel mensen hebben wel het gevoel dat rijk en arm in Nederland uit elkaar lopen, maar echt de vinger erachter krijgt men toch niet. De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid heeft de handschoen opgepakt en een verkenning over het thema geschreven, die in haar beknoptheid omvattend is, en in haar omvattendheid bijzondere diepgang kent.

Hoe meet je inkomens(on)gelijkheid?

De belangrijkste vraag is natuurlijk: hoe wordt inkomensongelijkheid gemeten? Dat klinkt makkelijker dan het is, want verschillende maateenheden geven verschillende uitkomsten. De meest gebruikte maat is de GINI coëfficiënt. Die vertoont na een sterke stijging (toenemende ongelijkheid) sinds ongeveer 20 jaar een stabiel patroon. Ook internationaal springt Nederland er met deze coëfficiënt niet onbehoorlijk uit: we zijn een middenmoter. Toch kunnen we niet zeggen dat er niets aan de hand is. Als gekeken wordt naar het verschil tussen de rijkste en de armste 10%, dan blijkt dat de afstand tussen die twee is toegenomen, of zoals een onderzoeker het opschrijft: "het plafond is verhoogd terwijl de vloer op eenzelfde niveau is gebleven". Bovendien wordt met inkomens gerekend, terwijl

veel zelfstandigen op een andere manier in de vergelijking benaderd moeten worden. Spreken over ongelijkheid is verder ingewikkeld, omdat door de verzorgingsstaat veel aanvankelijke verschillen tussen inkomensgroepen worden verzacht: de overdracht van inkomen door belastingen zorgt ervoor dat de loonverschillen misschien groot zijn, maar de inkomens relatief dicht bij elkaar blijven. Nader onderzoek laat echter zien dat veel van de transfers ten goede komen aan ouderen (AOW, en dus niet meer in de beroepsbevolking) of aan de hogere en middenklassen (als het gaat om uitgaven in het kader van cultuur en onderwijs). We kunnen dan ook de vraag stellen wat de afbraak van sociale regelingen voor gevolgen heeft, bijvoorbeeld de eigen bijdragen Wmo. Bij het bepalen van de ongelijkheid kan ook gekeken worden naar de vermogensverdeling (zie de discussie die door Piketty is aangezwengeld), en die is in Nederland - ook in internationaal opzicht - groot en sinds de

crisis alleen maar toegenomen. Kortom: onder de gelijke oppervlakte is heel veel in beweging richting ongelijkheid.

Aandacht voor normatieve vragen

Het boek is met name zo compleet, omdat er ook aandacht wordt besteed aan de normatieve vragen en beleidsaandachtspunten die uit het onderzoek naar voren komen. Natuurlijk moeten de wetenschappers van de WRR hier enigszins terughoudend zijn. Daarom is gezien het huidige politieke klimaat hun moed te prijzen dat ze het überhaupt aanzwengelen. Ook dit is niet gemakkelijk te beantwoorden. Zo is het een morele vraag welke verschillen

legitiem te noemen zijn en in welke context die mogen opkomen. Een andere vraag is of het in het debat gaat over gelijke kansen die door de overheid gegeven moeten worden (het liberale standpunt), of dat het gaat om gelijke uitkomsten (socialistisch standpunt). Belangrijk in het debat is ook hoe ongelijkheid wordt waargenomen door het grote publiek; nog even los van de feiten. Ook kan de instrumentele vraag gesteld worden, welke doelen met een beleid van grotere gelijkheid bereikt kunnen worden.

Gevolgen van ongelijkheid

Het gegeven dat grotere ongelijkheid grote gevolgen heeft voor het sociale vlechtwerk, is veel onderzocht en beschreven. Samenlevingen met veel ongelijkheid kennen meer geweld, meer stress, een lager gezondheidsniveau, en - vreemd genoeg - een geringere sociale mobiliteit: het is in samenlevingen met meer ongelijkheid moeilijker op te klimmen. In samenlevingen met grotere ongelijkheid neemt ook het sociaal wantrouwen tussen bevolkingsgroepen toe, overigens niet alleen aan de onderkant (defaitisme) maar ook aan de bovenkant (zie de *gated communities*), hetgeen leidt tot een lager vertrouwen in maatschappelijke en politieke instituties en een lagere deelname aan verkiezingen. Een bijkomend aspect is dat in samenlevingen met grotere ongelijkheid er een machtsconcentratie lijkt op te treden, waarbij bezittende klassen door middel van lobby hun belangen weten te verdedigen en zo de ongelijkheid verder vergroten. Ongelijkheid heeft ook op economisch gebied gevolgen. In samenlevingen met grotere ongelijkheid is wel een hogere arbeidsmoraal, ook op individueel niveau. Dat is misschien nog positief, maar een toenemende ongelijkheid beïnvloedt de economische groei ook negatief, omdat er een grotere beweeglijkheid en instabiliteit van de economie is, en er minder geïnvesteerd wordt. Ook dat is te begrijpen: de middenklassen zijn immers de ruggengraat van de samenleving en van de economie die de extremen bij elkaar houdt. We mogen niet vergeten dat een van de vroegste vormen van verzorgingsstaat in Amerika uitgevonden werd, waar Henry Ford zijn arbeiders in de autofabriek hogere lonen ging betalen zodat ze zelf

ook een auto konden kopen: als mensen te weinig inkomen hebben, kunnen ze ook niet consumerend uitgeven en de economie stimuleren.

Beleidsadviezen

In het boek zijn verschillende beleidsadviezen opgenomen, die in de inleiding goed zijn samengevat. Ten eerste dat meten en monitoren van (on)gelijkheid standaard in de beleidskeuzes moet worden opgenomen. We spreken in Nederland vaak over koopkrachtplaatjes, maar wat het totale beeld is komt daardoor niet in zicht. Ten tweede wordt er voor gepleit om kapitaal meer te belasten en maatregelen te nemen voor huishoudens met één inkomen, die het door verschillende maatregelen toenemend moeilijker hebben het hoofd boven water te houden. Ten derde wordt er gepleit voor predistributie, een technisch begrip, dat betekent dat gelijkheid kan worden bevorderd door lonen vóór belastingheffing te verhogen aan de onderkant en te dempen aan de bovenkant, maar ook meer te doen met aandelenbezit en plattere organisaties (waarin de lonen gelijk zijn). Aan deze pittige maar niet onleesbare studie hebben enkele eminente wetenschappers meegewerkt, en het geheel is in een vlot geschreven inleiding samengevat. Jammer daarom dat er alleen aandacht is voor inkomensongelijkheid ('spreiding van kennis, inkomen en macht' was het onder Den Uyl) en dat er over immigranten niet gesproken wordt en over zelfstandigen te weinig. De verkenning biedt veel aanknopingspunten voor verdere reflectie in verschillende maatschappelijke organisaties, en biedt door de analyse van de maatschappelijke effecten ook gelegenheid voor ethische en theologische reflectie over het *bonum commune*.

M. Kremer, M. Bovens, E. Schrijvers & R. Went (red.): *Hoe ongelijk is Nederland? Een verkenning van de ontwikkeling en gevolgen van economische ongelijkheid*; WRR (gratis op www.wrr.nl), Den Haag, en University Press Amsterdam, Amsterdam: prijs € 29,95.

Kapitaal in de 21e eeuw

Trinus Hoekstra is projectmanager bij het binnenlands diaconaat van Kerk in Actie

De Franse econoom Thomas Piketty heeft met zijn boek *'Kapitaal in de 21e eeuw'* sinds het vroege voorjaar van 2014 wereldwijd de aandacht gevestigd op de toenemende ongelijkheid in inkomen en vermogen. Het boek is omvangrijk, bevat veel cijfermateriaal, maar ook verwijzingen naar literatuur én is toegankelijk en boeiend geschreven.

Centrale boodschap

De centrale boodschap van het boek is dat vooral het rendement op vermogen in rijke landen voor een kleine groep sterk toeneemt. Dat betekent volgens Piketty niet alleen dat de kloof tussen een economische bovenlaag en de rest toeneemt, maar houdt vooral ook een politiek risico in. Vermogen betekent beschikkingsmacht en een extreme concentratie van vermogen heeft een grote concentratie van macht en politieke invloed tot gevolg. Deze ontwikkeling zet volgens Piketty de democratie onder druk. We hoeven evenwel geen slachtoffer van deze ontwikkeling te zijn. We kunnen volgens Piketty kiezen voor beleid, bijvoorbeeld een progressieve belasting op vermogen, dat ons voert in de richting van meer gelijkheid.

Vruchtbare bodem

Het feit dat het onderwerp ongelijkheid weer op de politieke agenda staat, ligt niet alleen aan het boek van Piketty. Het onderwerp was al aan een opmars bezig dankzij Amerikaanse economen als Joseph Stiglitz

en Paul Krugman. Belangrijker nog lijkt dat het economisch denken bij invloedrijke internationale organisaties als het IMF en de OESO aan het schuiven is. Zij publiceerden de afgelopen twee jaar notities en rapporten die tornen aan de veronderstelling dat ongelijkheid per definitie goed is voor de economie. Volgens een opvallende studie van de Oeso, gepubliceerd in december 2014, is de onderste 40% op de inkomensschaal in de geïndustrialiseerde landen achteropgeraakt. Daardoor is die groep minder in staat de kansen te benutten om hoger op te komen op de arbeidsmarkt en dat schaadt de hele samenleving. Landen lopen juist economische groei mis door te grote ongelijkheid. Eerder stelde het IMF al dat te grote ongelijkheid één van de oorzaken van de financiële crisis is geweest. Met andere woorden het boek van Piketty lijkt in vruchtbare bodem te zijn gevallen.

Cijfertjes

De laatste woorden van Piketty in de eindconclusie van zijn boek luiden 'de armsten'. Het zijn de laatste woorden van de laatste paragraaf met als kop *'De belangen van de armsten'*. In de laatste regels van deze paragraaf geeft hij de inzet van zijn boek nog één keer weer: "...alle burgers zouden zich serieus moeten interesseren voor geld, de manier om het te tellen, en de feiten en ontwikkelingen die ermee te maken hebben. Degenen die er veel van hebben, zullen nooit nalaten hun belangen te verdedigen. Wegkijken van de cijfertjes is bijna nooit in het belang van de armsten." Het boek

van Piketty bevat veel cijfertjes, maar meer nog een politiek-filosofische benadering van de thematiek van sociale ongelijkheid, belastingen en economie. Hij probeert in het boek de huidige staat van de historische kennis over de dynamiek van de verdeling van inkomens en vermogens vanaf de 18e eeuw weer te geven. En hij probeert na te gaan welke lessen daaruit getrokken kunnen worden voor de 21e eeuw. De betekenis van zijn boek is vooral dat Piketty er als eerste in geslaagd is om zoveel beschikbare gegevens over een langere periode bij elkaar te brengen. Hij is ook de eerste die van zijn boek aangeeft, dat de bronnen die er in verzameld zijn weliswaar talrijker zijn dan die van eerdere auteurs, maar dat ze nog steeds imperfect en onvolledig zijn. Aanvulling en completering is nog steeds van belang. Alle conclusies moeten volgens hem derhalve in twijfel getrokken en bediscussieerd worden. Dat is volgens hem ook precies de betekenis van een sociale wetenschap als economie: het voeren van het open, democratische debat tussen aanhangers van schillende standpunten.

'Staathuishoudkunde'

De bewegingen van prijzen en lonen, van inkomens en vermogens, waar economen zich mee bezig houden, leveren volgens Piketty een bijdrage aan de totstandkoming van wereldbeelden en politieke stellingnames. Die wereldbeelden en politieke stellingnames leiden op hun beurt weer tot instituties, regels en politieke beslissingen die de economische en sociale ontwikkeling vormgeven. Piketty staat een economische benadering van vermogen, lonen en welvaart voor die zowel politiek, als sociaal en cultureel van aard is. Piketty maakt in zijn boek dan ook duidelijk dat hij geen andere plaats voor de economische wetenschap ziet dan als subdiscipline van de sociale wetenschap, naast geschiedenis, sociologie, politicologie en allerlei andere takken. In dat verband geeft hij de voorkeur aan een oude naam voor economie namelijk 'staathuishoudkunde'. Deze naam geeft volgens hem goed aan wat de enige werkelijke eigenheid van economie is in vergelijking met de an-

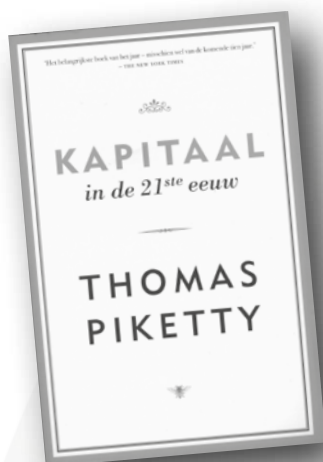
dere sociale wetenschappen: haar politieke, normatieve en morele component. De staathuishoudkunde onderzoekt van oudsher wat de ideale rol van de staat moet zijn in de economische en sociale organisatie van een land, en wat de instituten en het overheidsbeleid moeten zijn die ons het dichtst bij de ideale samenleving brengen. Dit type economen, deze staathuishoudkundigen, deze sociale wetenschappers moeten zich in het publieke debat mengen, zoals alle burgers. En dat debat moet resulteren in keuzes.

Kapitaal aan het begin van de 21e eeuw

Piketty zegt er niet op uit te zijn om de ongelijkheid, de markteconomie of het kapitalisme als zodanig aan de kaak te stellen. Ongelijkheid is op zich volgens Piketty niet per se slecht. De centrale vraag is veeleer of ongelijkheid gerechtvaardigd is, dat wil zeggen "gebaseerd is op en bijdraagt aan het algemeen welzijn". Hij wil een bescheiden bijdrage leveren aan het nadenken over de instituties en politieke maatregelen die nodig zijn om tot een efficiënte en werkelijk rechtvaardige maatschappij te komen.

We kunnen volgens Piketty lering trekken uit het verleden, omdat we daardoor iets duidelijker zien voor welke keuzes we in de komende eeuw komen te staan en welke dynamische krachten er aan het werk zijn. Dat noemt hij in wezen de enige doelstelling van zijn boek, dat daarom logisch gezien, zoals hij in een recent interview in *Paradiso* ook uitsprak, als titel had moeten hebben *Kapitaal aan het begin van de 21e eeuw*. De uitgever was evenwel van mening dat die meer bescheiden titel niet goed zou verkopen.

Thomas Piketty, *Kapitaal in de 21e eeuw*, Uitgeverij De Bezige Bij 2014, ISBN 9789023489191, 814 pagina's, gebonden € 49,90, paperback € 34,90, eBook € 19,90.
Zie ook: <http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/dossiers/vermogensverdeling>

Agenda & weetjes

& In de PWN-Brief 29 van augustus 2015 aandacht voor Hub Vossen als voorzitter van de diocesane werkgroep woonwagenvoorziening Roermond, de 40ste internationale bijeenkomst van het CCIT in Roemenië en een artikel van pastoraal werker Hans Oldenhof over het contact met de Roma vanuit de Kerk: een leerschool in presentie. <http://www.rkdiakonie.nl/uploaded-Docs/PWNBrief292015.pdf>

& Kerk in Actie organiseert op vrijdag 2 oktober 2015, samen met de Federatie van Diaconieën, de jaarlijkse studiedag *Kerken en Wmo*. In het ochtendprogramma presenteert prof. dr. Herman Noordegraaf, bijzonder hoogleraar en docent voor diaconaat aan de Protestantse Theologische Universiteit, de uitkomsten van het onderzoek *Zorgzame Kerk* dat hij samen met Jac Franken, beleidsmedewerker bij het Expertisecentrum van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk, gehouden heeft. Aansluitend schetst Carla van der Vlist, teamleider binnenlands diaconaat bij de dienstenorganisatie, een visie op de toekomst van het diaconale werk. Tijdens het middagprogramma worden vier workshops gehouden over de vier deelprojecten van 'Zorgzame Kerk'. De kosten voor deelname bedragen 15 euro en aanmelden kan via: <http://www.protestantsekerk.nl/pcte/toerusting/studiedagen/Paginas/Studiedag-Kerken-en-WMO.aspx>

& De Mariënborg Vereniging organiseert op 31 oktober 2015 een Congres over diaconie. Het Congres *Werk in Uitvoering Diaconie in de knel?* vindt plaats in het Beatrix Theater dichtbij Utrecht centraal station. Vanaf 9.30 uur is de inloop en inschrijving en het programma start om 10.30 uur. In de ochtend zijn er inleidingen van o.a. Jetta

Klijnsma en Jozef Wissink, en een forumdebat met o.a. Gerard de Korte, Henk Meeuws en Herman Noordegraaf. In de lunchpauze is er een markt met presentaties van diaconale organisaties, een zangrepetitie, speakerbox van diaconale organisaties en samenzang. Het programma sluit rond 16.00 uur met een prijsuitreiking. Waarom deze werkdag over diaconie? Paus Franciscus heeft in zijn allereerste pauselijke boodschap duidelijk gemaakt dat in deze tijd van rijkdom en hebzucht de armen op de eerste plaats moeten staan. Hij bezocht Lampedusa om de ellende van de bootvluchtelingen met eigen ogen te zien en te ondergaan. Wat doen wij hier in Nederland? Laat de r.k.kerk zich horen als ongedocumenteerden een kerkgebouw worden uitgezet? Horen wij nog de boodschap van Jezus over de minsten der mijnen? Vraagt de Bijbel niet om meer daadkracht van ons? Wat is het effect van opheffing van geloofsgemeenschappen op de zorg voor je naasten? Dat zijn de vragen die ons bezighouden! Mariënborg wil op 31 oktober een nieuw elan wekken en vooral de r.k.kerk, haar leiders en leden, vragen de blik te verruimen naar haar verantwoordelijkheid om kritisch deel te nemen aan het maatschappelijk debat. De zorg om de naasten en daadwerkelijke hulpverlening zijn de heiligste zaken die er zijn. Daar gaat het over, niet meer en niet minder! Meedoen aan het diaconaal Congres kost 20,00 euro en inschrijven kan op <http://www.marienburgvereniging.nl/congres2015/congres15-1.html>

& Het Knooppunt Kerken en Armoede van de Raad van Kerken in Nederland organiseert op vrijdagmiddag 16 oktober in het midden van het land een inspirerende bijeenkomst voor mensen die zich plaatselijk bezighouden met armoede-problematiek. Ook vertegenwoordigers van

de kerken zijn van harte welkom. Er wordt een uitgave gepresenteerd van de top 100 van goede plaatselijke initiatieven op het gebied van de armoedebestrijding, die mogelijk ook andere kerken en groepen kunnen inspireren. Kijk voor verdere informatie op: www.raadvankerken.nl

& Vastenactie organiseert de Landelijke startdag Vastenactie 2016 op 7 november 2015 in congrescentrum Domstad te Utrecht. De dag draait om het campagneproject 2016: Oeganda en de daarbij behorende thematieken landbouw en water. De dag begint om 10:30 uur en eindigt om 16 uur. Verdere informatie is te vinden op: www.vastenactie.nl

Het Bisdom Haarlem-Amsterdam organiseert ieder jaar begin november een Diaconaal Weekend voor parochies en Caritas instellingen. Dit jaar valt het Diaconale Weekend op 7 en 8 november en het thema gaat in op het gebied van de zorg. Op het gebied van de caritas zijn vijf uitdagingen geformuleerd. Wat voor bijdrage willen en kunnen wij leveren aan een zorgzame samenleving, een duurzame wereld, rechtvaardige verhoudingen, mensen die betrokken willen zijn en dienstbaar of diaconaal? Er is een informatiebrochure 'Diocesaan Diaconaal Weekend 7 en 8 november 2015 Bisdom Haarlem-Amsterdam' gemaakt. De informatie in deze brochure wil inspireren en informatie aanreiken. Download het boekje op: http://www.bisdomhaarlem-amsterdam.nl/docs/2015/20151107_diaconaal_weekend.pdf

& Voor de Diaconieprijs 'Brood en Rozen' Bisdom Rotterdam zijn 22 projecten aangemeld. Acht projecten dingen mee in de categorie 'diaconie dichtbij', acht in

de categorie 'MOV' en twaalf in de categorie 'eenzaamheidsbestrijding'. Sommige projecten doen in meerdere categorieën mee. De projecten zijn prachtig gespreid over het bisdom. Zowel uit het vicariaat Den Haag als het vicariaat Rotterdam zijn elf projecten ingediend. En als je kijkt naar de voormalige kringen, loopt de verdeling ook weinig uiteen: minimaal drie (Delfland, Groene Hart, Vliethaghe en Zuid-Holland Zuid), maximaal vijf (Leiduin en Rijnmond). De jury zal er nog een hele klus aan hebben om de winnaars te bepalen. De uitreiking vindt plaats op 14 november.

& Van 30 november tot en met 11 december 2015 vindt in Parijs de 21e klimaatconferentie van de Verenigde Naties plaats. In Parijs moet een nieuw klimaatverdrag ondertekend worden als vervolg op het Kyoto-verdrag uit 1997. De encycliciek 'Laudato Si' is mede uitgebracht met het oog op deze klimaatconferentie. In het najaar zullen Nederlandse kerken en kerkelijke ontwikkelings- en milieuorganisaties aandacht vragen voor deze conferentie. De campagne start op Scheppingszondag 6 september. Een brochure met liturgisch materiaal is vanaf half juli beschikbaar via www.klimaatloop.nl. Plaatselijke gemeenten of parochies kunnen ook op een andere datum een scheppingszondag organiseren, bijvoorbeeld op 4 oktober. De Raad van Kerken in Nederland komt met een verklaring. Er komt een landelijk evenement in Utrecht op zaterdag 24 oktober. Mgr. G. de Korte is een van de sprekers. Verder op zaterdag 21 november een pelgrimstocht in één dag, langs vijf kerken in een hedendaags kerkenkruis en slot in het Humanity House in Den Haag, georganiseerd door Cordaid en ICCO.

Cordaid armoede in Nederland

Armoede tegengaan met ondernemerschap

Cordaid Bond Zonder Naam richt zich op het duurzaam tegengaan van armoede en sociale uitsluiting. Daarom helpt de Bond mensen met lage inkomens om samen kleinschalige, vernieuwende initiatieven op te zetten voor sociaal ondernemerschap. Door samen te ondernemen, bijvoorbeeld door als coöperatie een wijkrestaurant, werkplaats of versmarkt te runnen, kunnen zij hun inkomsten verhogen of hun kosten verlagen. De Bond stimuleert dat de buurt actief betrokken is bij de coöperaties en dat de coöperaties op hun beurt bijdragen aan de leefbaarheid in hun eigen wijk of stad.

Cordaid Bond Zonder naam

Cordaid Bond Zonder Naam ondersteunt in Nederland coöperatief sociaal ondernemerschap van mensen met lage inkomens. Daarnaast kent de Bond een Noodfonds voor eenmalige financiële hulp aan mensen die buiten hun schuld in de problemen zijn geraakt.

Donateur worden

Wilt u meehelpen om armoede duurzaam te bestrijden? Word dan donateur: Giro 1500 t.n.v. Cordaid Bond Zonder Naam Den Haag. Met uw steun ondersteunen we coöperaties van mensen die via ondernemerschap hun positie willen verbeteren en helpen we mensen die buiten hun schuld in de problemen zijn geraakt met een eenmalige bijdrage.

Meer weten?

www.cordaid.org/nl/themas/cordaid-in-nederland

www.cordaidbondzondernaam.nl

www.cordaid.org/nl/over-ons/organisatie/medewerkers/

Donateurs voor het LKDB

Het LKDB zoekt voor de site www.rkdiaconie.nl donateurs. Het opzetten en bijhouden van deze digitale ontmoetingsplek kost geld. We zijn geholpen met elke bijdrage, klein of groot. Uw financiële gift maakt de instandhouding van deze diaconale website mogelijk. Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad (LKDB), Kamer van Koophandel 41183443, Bankrekening NL37 INGB 0000 1714 32, ten name van Beheerstichting LKDB, onder vermelding van "Gift Diaconale Alliantie".

Abonneer u op *Diakonie & Parochie*

Werf nieuwe lezers bij uw collega's in de diaconale werkgroep of Caritas bestuur. De kosten voor de jaargang 2015 bedragen € 22,50, inclusief portokosten. Na opgave ontvangt u de resterende nummers van de jaargang thuisgestuurd. Voor dat bedrag heeft u een praktisch diaconaal vaktijdschrift, waardoor u op de hoogte blijft van de ontwikkelingen op het katholieke diaconale terrein. Mail uw volledige adresgegevens naar administratie@rkdiaconie.nl

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Abonnementsprijs € 22,50; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

ADRESWIJZIGING na 1 april 2015:
LKDB, Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
e-mail: administratie@rkdiaconie.nl
tel. 073-6128201

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

Het tijdschrift werkt nauw samen met de site van de Diaconale Alliantie www.rkdiaconie.nl

Kijk voor meer diaconale voorbeelden en meer diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee.

Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Peter de Bie, Hub Crijns, Ellen Custers, Huub Flohr, Meta Floor, Fred van Iersel, Trinus Hoekstra, Gerard de Korte, Gerard Klein Koerkamp, Jan Maasen, Vinus Matthijsse, Hans Oldenhof, Willy van Olffen, Helma du Pont, Erik Sengers, Hub Vossen, Jan van der Zandt.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Bidden vanuit de zaligsprekingen

Heer, onze God,

Maak ons arm van Geest:
ontvankelijk voor wat Gij wilt,
nederig en pretentieloos,
bereid om onze overvloed mee te delen,
arm genoeg om U
en anderen nodig te hebben.

Maak van ons treurenden:
die de pijn van het leven kennen,
die bedroefd zijn omdat onze wereld
nog niet beantwoordt aan uw droom
en omdat er zoveel moeten lijden.

Maak van ons zachtmoedige mensen:
die niet met de ellebogen werken,
die dienen belangrijker vinden dan carrière maken,
die zich verzetten tegen alle vormen van geweld,
die zich inzetten met de moed van de zachtheid.

Maak van ons mensen die hongeren naar gerechtigheid:
die ijveren voor een rechtvaardige wereldorde,
die milder zijn dan door wetten wordt voorgeschreven,
die de mens belangrijker vinden dan de sabbat,
die een voorkeurliefde hebben voor de armsten.

Maak van ons milde mensen:
die één en al goedheid zijn,
die zeventigmaal zeven keer vergeven,
die medemensen niet afschrijven,
ook niet als ze gefaald hebben.